

Pobresa i desigualtat social a la ciutat de Barcelona: la configuració de l'escenari post-crisi

Àrea de Drets Socials

Desembre 2017

Ajuntament de
Barcelona

Pobresa i desigualtat social a la ciutat de Barcelona: la configuració de l'escenari post-crisi

Aquest estudi ha estat encarregat pel Departament de Recerca i Coneixement de l'Àrea de Drets Socials a l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB)

Equip investigador:
Sergio Porcel, Marc Martí-Costa, Lara Navarro

Equip estadístic:
Maria Pruna, Irene Cruz

Desembre de 2017

INTRODUCCIÓ	4
1 Cohesió social i escenari post-crisi a Barcelona	6
1.1 L'evolució de la desigualtat social i de la pobresa.....	6
1.2 L'estreta relació entre desigualtat i pobresa.....	14
1.3 La desigualtat entre el centre i la perifèria metropolitana: cap a un procés de suburbanització de la pobresa?.....	15
2 Els perfils socials amb més risc de pobresa a la ciutat.....	24
2.1 La pobresa segons sexe.....	24
2.2 El cicle vital i familiar de la pobresa	27
2.3 L'atur i els treballadors/es pobres	32
2.4 El nivell educatiu.....	34
2.5 El lloc de naixement.....	35
3 El problema de l'habitatge	37
3.1 El règim de tinença	38
3.2 L'impacte dels costos de l'habitatge en les economies familiars	40
CONCLUSIONS	50
Referències bibliogràfiques	52

INTRODUCCIÓ

Com està evolucionant la cohesió social a la ciutat de Barcelona una vegada iniciada la reactivació econòmica? S'estan revertint els increments de la desigualtat social i de la pobresa que es van produint durant la crisi econòmica? Quins són els perfils socials que estan acusant actualment una major vulnerabilitat socio-econòmica? Aquestes són algunes de les preguntes que han orientat l'anàlisi que es desenvolupa en aquest informe, el qual incorpora també una atenció especial a la qüestió de l'habitatge i la seva incidència en la cohesió social i urbana.

Els resultats dibuixen un escenari post-crisi a Barcelona marcat principalment per la reducció de la desigualtat social i de la pobresa, fenòmens que tornen a situar-se pràcticament a nivells pre-crisi a la capital catalana. Però cal destacar també els indicis d'un procés de suburbanització de la pobresa a l'àrea metropolitana de Barcelona que cal continuar estudiant-lo per conèixer bé la seva evolució i la seva dinàmica de producció. Per altra banda, en relació amb el context de crisi econòmica, s'ha produït també una important reducció de la pobresa infantil, al mateix temps que la població jove emancipada de la ciutat s'erigeix actualment com un dels col·lectius més agreujats per l'escalada de preus de l'habitatge de lloguer.

El treball s'ha realitzat principalment a partir de les dades de l'*Enquesta de Condicions de Vida, 2016*, elaborada per l'INE, i que compta per primer cop amb mostra estadísticament significativa pel municipi de Barcelona i per la seva àrea metropolitana, gràcies a una ampliació de la mostra portada a terme per l'Idescat amb col·laboració de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona. Aquesta operació estadística, ve a substituir la que fins ara era la principal font de dades en matèria d'ingressos i condicions de vida de la població pels àmbits locals de Barcelona, la coneguda com a enquesta metropolitana (*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*)¹. Aquest canvi, en el sistema estadístic metropolità de Barcelona millora significativament la periodicitat de la informació, que passa a ser anual en comptes de quinquennal, així com altres aspectes de la seva qualitat, com ara l'estimació de la renda familiar (realitzada ara per l'INE amb el suport de registres fiscals).

Aquest treball s'estructura en tres parts. En primer lloc, es realitza una anàlisi de l'evolució de la desigualtat social i de la pobresa a Barcelona que permet tenir una

¹ Per a més informació vegeu: <https://iermb.uab.cat/ca/enquestes/cohesio-social-i-urbana/>.

visió actualitzada de la situació de la cohesió social a la ciutat una vegada finalitzada la crisi econòmica. A més, també es realitza una ampliació del focus territorial i s'ubiquen les dinàmiques que s'estan produint al municipi de Barcelona en el context metropolità. La segona part, se centra en l'estudi de l'abast dels riscos de pobresa segons diferents perfils socials. L'última part es dedica íntegrament a l'habitatge i als seus efectes en les economies familiars. La qüestió de l'habitatge apareix en l'actualitat sens dubte com un dels elements clau en la configuració de les condicions de vida de la població urbana.

1 COHESIÓ SOCIAL I ESCENARI POST-CRISI A BARCELONA

La gran crisi econòmica i financera que durant la darrera dècada ha sacsejat el món occidental, i molt especialment el sud d'Europa, ha remès. Això és, si més no, el que indiquen les dades macroeconòmiques dels últims anys. A Catalunya, particularment, el punt d'inflexió es produeix l'any 2014, moment en què l'economia catalana mostra símptomes de creixement sostingut per primer cop des que entrés en recessió l'any 2008. Al 2014 el PIB català comença a créixer a un 2,3%, creixement que s'incrementa els anys posteriors a un 3,5%². Paral·lelament, durant els mateixos anys, la taxa d'atur també es redueix de manera significativa i sostinguda a Catalunya, passant del 23,1% al 15,7% entre 2013 i 2016³. En el cas del municipi de Barcelona, a més de mostrar-se més resilient a la destrucció d'ocupació durant tot el període de crisi, el descens de les taxes d'atur s'inicia inclús un any abans que a Catalunya i a Espanya.

En definitiva, els indicis de recuperació econòmica són inapel·lables, però, s'està traduint aquest nou cicle econòmic en una restitució de la situació pre-crisi en termes de cohesió social? És a dir, durant aquests primers anys de reactivació econòmica s'està reduint la desigualtat social i la pobresa a Barcelona? Aquesta és la qüestió que orienta les anàlisis que es presenten tot seguit.

1.1 L'evolució de la desigualtat social i de la pobresa

L'any 2016⁴ la renda anual neta mitjana de les llars de Barcelona se situa en 34.981€ (taula 1). Això es tradueix en una renda anual mitjana per persona de 15.685€ i, si es consideren de manera ponderada els diferents membres de la llar (unitats de consum)⁵, ascendeix als 22.897€. La mitjana d'ingressos de la població barcelonina és superior a la registrada pel conjunt de residents al territori metropolità⁶ i a Catalunya.

² Dades publicades per l'Idescat.

³ Dades de l'Encuesta de Población Activa (INE).

⁴ Malgrat es tracta de l'Enquesta de Condicions de Vida 2016, les dades de renda fan referència a l'anterior a la realització de l'enquesta.

⁵ Aquest càlcul és el resultat d'aplicar l'escala OCDE modificada que per estimar les unitats de consum d'una llar atribueix el valor 1 al primer adult, 0,5 a la resta d'adults i 0,3 als menors de 14 anys.

⁶ L'Àrea metropolitana de Barcelona es defineix en aquest cas com l'àmbit conformat pels 36 municipis que formen part de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, administració pública supramunicipal constituïda a partir de la *Llei 31/2010, del 3 d'agost, de l'Àrea Metropolitana de Barcelona*, aprovada en el Parlament de Catalunya.

Taula 1. Renda anual neta mitjana per llar, persona i unitat de consum. Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2016

	Barcelona	Àrea metropolitana de Barcelona	Catalunya
Renda anual neta mitjana per llar	34.981 €	33.724 €	31.339 €
Renda anual neta mitjana per persona	15.685 €	14.073 €	12.660 €
Renda anual neta mitjana per unitat de consum	22.897 €	20.923 €	18.828 €

Font: INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

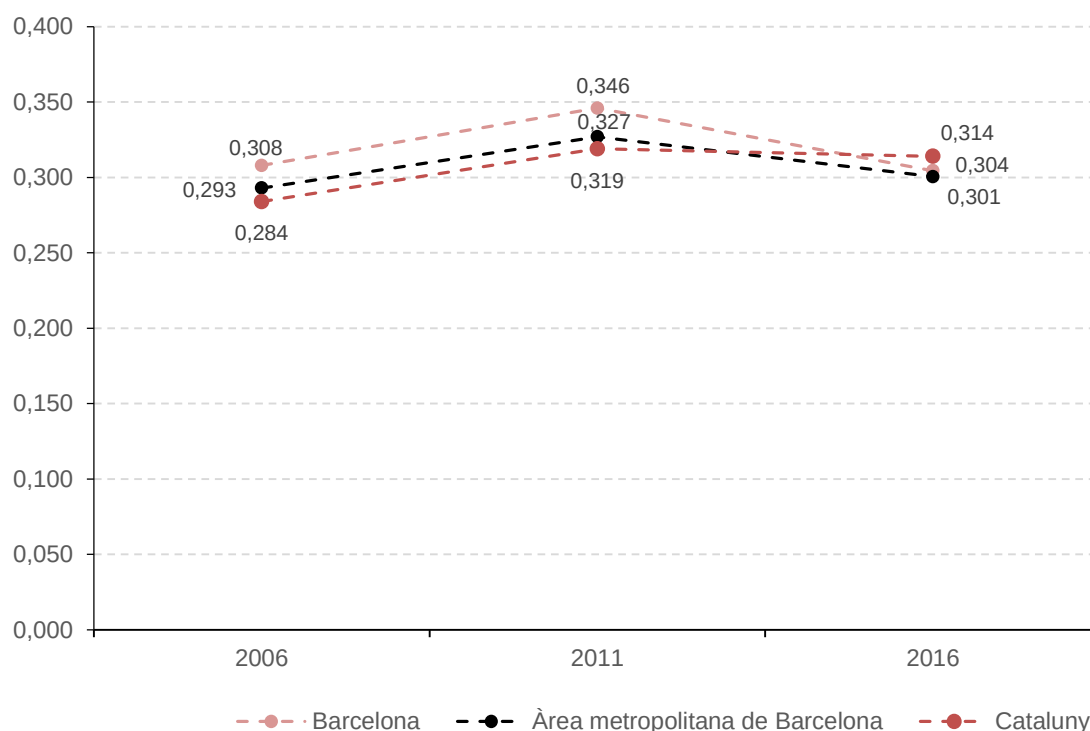
Ara bé, com es distribueix aquesta renda entre la població barcelonina i com ha evolucionat la seva distribució des que es va iniciar la crisi? Una primera qüestió rellevant que s'ha d'apuntar en aquest sentit és que la desigualtat d'ingressos s'ha reduït en els darrers anys, tot després del fort increment que es va produir d'aquest fenomen durant els anys de recessió econòmica (Sarasa *et al.*, 2013). Això és el que reflecteix l'evolució del coeficient de Gini⁷ (gràfic 1), segons el qual la desigualtat de renda entre la població resident a Barcelona ha passat del 0,346 en 2011 —moment àlgid de la crisi— al 0,304 en 2016, un resultat que se situa pràcticament en el nivell que es registrava abans de la crisi econòmica (0,308 en 2006). Malgrat que la comparabilitat evolutiva d'aquestes dades s'ha de prendre amb cautela⁸ i, per tant, és difícil afirmar rotundament que l'increment de la desigualtat social que es va produir arran de la crisi s'hagi revertit durant aquests primers anys de reactivació econòmica⁹, el que sí que confirmen aquests resultats és que la intensitat d'aquesta disminució de la desigualtat social ha estat més elevada a la ciutat central que a la resta de territoris.

⁷ El coeficient de Gini és un dels indicadors més utilitzats per mesurar la desigualtat d'ingressos. Els resultats d'aquest indicador varien entre 0 (màxima igualtat) i 1 (màxima desigualtat).

⁸ Les fonts de dades utilitzades són l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (2006 i 2011) i l'Enquesta de condicions de vida (2016). Aquesta sèrie de dades quinquennal es troba afectada per canvis metodològics en les diferents operacions estadístiques, la qual cosa implica limitacions en l'anàlisi evolutiva de les dades. Per més informació: <https://iermb.uab.cat/ca/enquestes/cohesio-social-i-urbana>.

⁹ Per exemple, a Catalunya, àmbit pel qual sí que es compta amb una sèrie de dades comparable, no s'ha revertit l'increment de desigualtat social que es va originar amb crisi iniciada l'any 2008 (Navarro-Varas *et al.*, en premsa). No obstant, es tracta de realitats socials força diferents.

Gràfic 1. Coeficient de Gini. Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2006-2016

Nota: el mètode d'estimació de renda per Barcelona i l'àrea metropolitana en cadascun d'aquests anys ha estat diferent. En el cas de Catalunya, el mètode d'estimació de la renda ha estat el mateix pels anys 2006 i 2011 però no per l'any 2016. Tot i que això no afecta a la distribució de la variable, cal fer una lectura acurada dels resultats.

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de Condicions de vida, 2006, 2011 i 2016

Des del punt de vista de la pobresa econòmica, la situació és força semblant. Entre 2011 i 2016, la taxa de risc de pobresa s'ha reduït notablement a Barcelona, tant si es calcula utilitzant el llindar de risc de pobresa propi de la ciutat¹⁰ (del 24,1% al 18,3%), com si s'utilitza el llindar metropolità¹¹ (del 20,3% al 15,4%). Això es tradueix en una minoració de la població en risc de pobresa d'aproximadament 100.000 persones. No obstant, l'any 2016 encara romanen en risc de pobresa a Barcelona al voltant de 280.000 residents. Pel que fa a la pobresa severa –comptabilitzada com la proporció de població amb ingressos anuals per unitat de consum inferiors al 40% de la mediana del conjunt de la ciutat–, es constata també l'esmortiment respecte l'any 2011, del 8,6% al 6,3%. A l'agregat metropolità, la tendència també ha estat una disminució de la pobresa econòmica moderada i severa, tot i que més subtil, mentre que a Catalunya aquestes problemàtiques es mantenen pràcticament als mateixos nivells que en el context de crisi.

¹⁰ El llindar de risc de pobresa a Barcelona per una llar unipersonal l'any 2016 és de 12.999 € anuals.

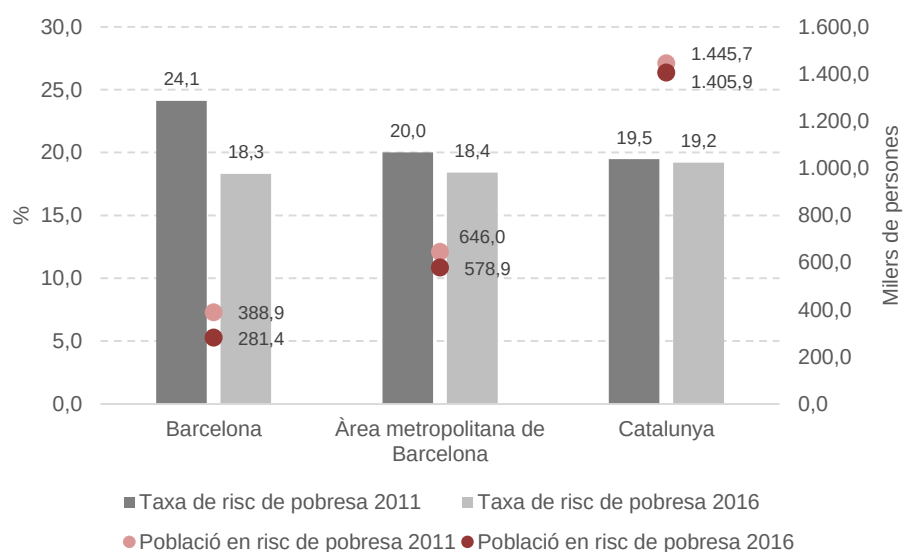
¹¹ El llindar de risc de pobresa a l'àrea metropolitana de Barcelona per una llar unipersonal l'any 2016 és de 11.199 € anuals.

Taula 2. Taxes de risc de pobresa (60% de la mediana) segons diferents àmbits i llindars (total població). Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2011 i 2016

	2011	2016
Barcelona (llindar Barcelona)	24,1	18,3
Barcelona (llindar metropolità)	20,3	15,4
Àrea metropolitana de Barcelona (llindar metropolità)	20,0	18,4
Catalunya (llindar Catalunya)	19,5	19,2

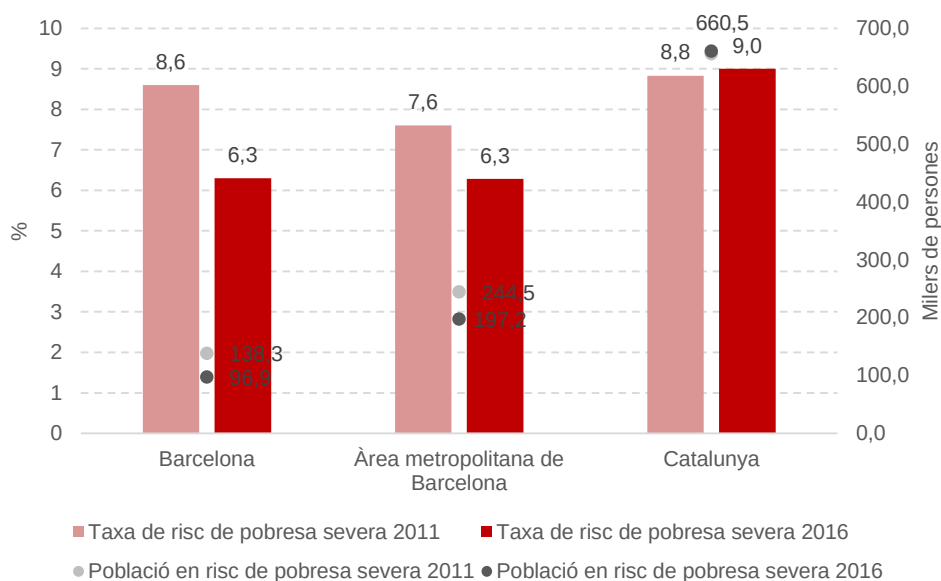
Font: Idescat i IERMB, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011 i INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

Gràfic 2. Taxa de risc de pobresa moderada (60% de la mediana) i població en risc de pobresa moderada. Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2011 i 2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

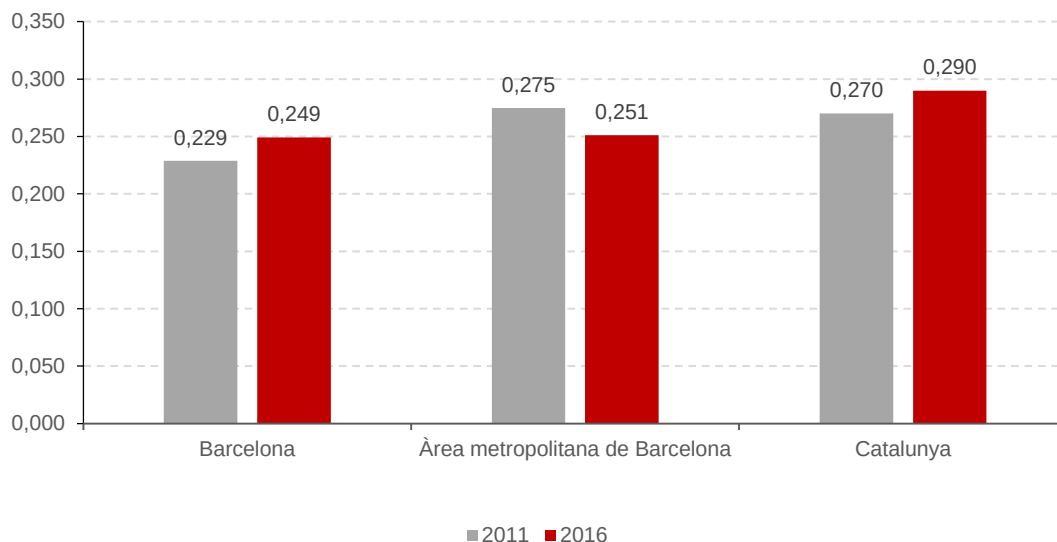
Gràfic 3. Taxa de risc de pobresa severa (40% de la mediana) i població en risc de pobresa severa. Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2011-2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Tanmateix, la intensitat de pobresa¹² sí que ha augmentat darrerament. És a dir, actualment la població en risc de pobresa a la ciutat és més pobre (en termes relatius) que l'any 2011 (0,229 l'any 2011 i 0,249 l'any 2016). Aquesta fenomen també es reproduïx al conjunt de Catalunya (0,270 l'any 2011 i 0,290 l'any 2016).

Gràfic 4. Intensitat de la pobresa. Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2011-2016

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

En paral·lel a la pobresa monetària, la manca forçada de béns considerats bàsics per assolir un benestar estàndard en el context europeu (privació material), també indica un decreixement respecte el context de crisi. Malgrat existir una important associació entre la pobresa econòmica i la privació material, no sempre tenen per què coincidir. Així, situacions de pobresa econòmica poden no esdevenir en privació gràcies, per exemple, a l'acció protectora de l'Estat del benestar en forma de serveis o als estalvis disponibles a la llar. Per contra, altres persones tot i disposar d'ingressos per sobre el llindar de pobresa poden patir privació si han de destinar elevades quantitats a l'habitatge, l'educació, la mobilitat o al deute acumulat. La reducció de la privació material que s'observa a la ciutat és especialment important en els ítems de privació més extrems, com la *ingesta de proteïnes* que passa d'un 3,7% a un 1%, constant-se en aquest sentit la intensa tasca que arrel la crisi desenvolupen diferents entitats del Tercer sector i serveis municipals per garantir l'alimentació de la població; el *manteniment de l'habitatge a una temperatura adient* com una de les manifestacions de la pobresa energètica (del 15% al 9,2%) i el *pagar puntualment les despeses de*

¹² L'índex d'intensitat de risc de pobresa és la distància mediana de la població pobre respecte al llindar de pobresa. Es calcula dividint, la diferència entre els ingressos medians de la població en risc de pobresa i el llindar de risc de pobresa, pel llindar de pobresa.

l'habitatge o de compres ajornades (del 11,7% al 7,7%). No obstant, la disminució en els ítems més relacionats amb l'estrès econòmic i la incapacitat d'estalvi, com ara *no poder fer front a les despeses imprevistes o no poder permetre's marxar de vacances una setmana a l'any* ha estat més tènue i pràcticament un terç de la població barcelonina la pateix en l'actualitat (33,6% i 30,7% respectivament). Aquesta pauta (descens significatiu de la privació més severa i descens molt lleu de l'estrès econòmic) també és observable en el conjunt de l'àrea metropolitana de Barcelona. A Catalunya, en canvi, l'única privació que ha disminuït respecte el context de crisi ha estat la impossibilitat d'*ingerir proteïnes almenys cada dos dies*, al temps que augmenta la incapacitat de fer front a les despeses derivades de l'adquisició o manteniment de l'habitatge, la pobresa energètica i l'estrès econòmic de les famílies.

Taula 3. Diferents ítems de privació material. Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2011 i 2016

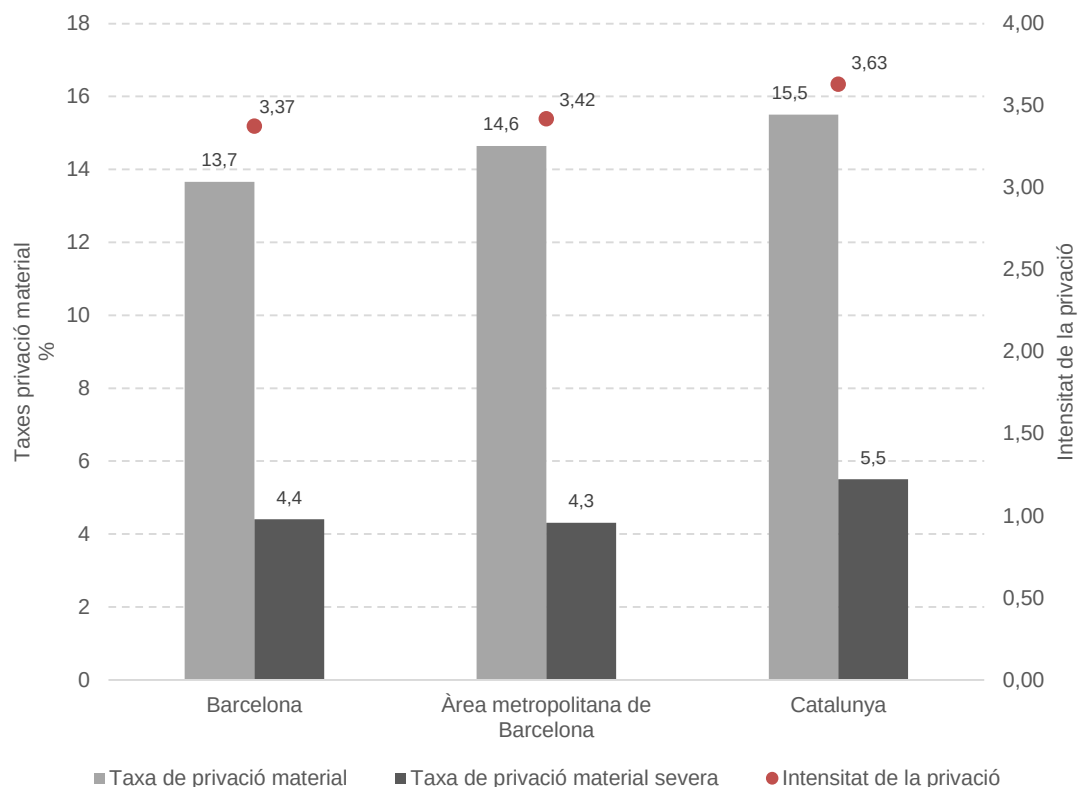
	Barcelona		Àrea metropolitana de Barcelona		Catalunya	
	2011	2016	2011	2016	2011	2016
No poder fer front a despeses imprevistes	33,6	31,4	36,7	35,3	34,4	37,3
No poder anar de vacances almenys una setmana l'any	30,7	26,5	33,8	31,9	32,1	34,1
Pagar amb endarreriments rebuts de l'habitatge o de compres ajornades	11,7	7,7	14,3	8,1	6,5	9,9
No poder ingerir un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies	3,7	1,0	2,7	1,7	5,7	2,9
No poder mantenir l'habitatge a una temperatura adient	15,0	7,2	12,1	7,3	7,6	8,7

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida de la població, 2011; INE i Idescat, Enquesta de Condicions de vida, 2016

La privació material manifestada en termes acumulatius¹³, afecta l'any 2016 el 13,7% de la població de la ciutat i el 4,4% si es mesura la forma més severa (aproximadament, 210.000 i 68.000 residents a la ciutat). La mitjana d'ítems de privació és de 3,37. Al conjunt de la metròpoli les taxes de privació material es mantenen quasi als mateixos nivells i novament es a Catalunya on es registren les taxes i la intensitat de privació més elevades.

¹³ A partir de nou ítems de privació es calculen tres indicadors sintètics harmonitzats a nivell europeu: la privació material moderada (població que viu en llars que tenen privació en almenys 3 dels ítems); la privació material severa (població que viu en llars amb privació de 4 o més ítems) i la intensitat de la privació, és a dir, la mitjana del nombre d'ítems de privació de la població materialment privada. Els ítems de privació considerats són: incapacitat per fer front a despeses imprevistes; incapacitat per anar de vacances almenys una setmana a l'any; incapacitat per pagar sense endarreriments rebuts relacionats amb l'adquisició i/o el manteniment de l'habitatge i altres préstecs; incapacitat per realitzar un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies; incapacitat per mantenir l'habitatge a una temperatura adient; incapacitat per tenir rentadora; incapacitat per tenir televisió en color; incapacitat per tenir telèfon; i, finalment, incapacitat per tenir automòbil.

Gràfic 5. Taxes de privació material, privació material severa i intensitat de la privació. Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2016

Font: INE i Idescat, Enquesta de Condicions de vida, 2016

D'altra banda, l'índex sintètic de pobresa o exclusió social (AROPE), harmonitzat també a nivell europeu amb l'objectiu de donar un contingut més multidimensional al concepte clàssic de pobresa, tot incorporant la privació material i la manca de treball¹⁴, evidencia que el 22,5% dels barcelonins/ines es troba en risc de pobresa o exclusió social l'any 2016, aproximadament 350.000 persones. En aquest cas, les taxes pels altres territoris analitzats se situen als mateixos nivells que a la ciutat de Barcelona. El càlcul de les interseccions entre els tres indicadors indiquen, en primer terme, que pel 0,5% de la població de Barcelona se superposen totes les dificultats. D'altra banda, gairebé dos terços de la població amb privació material severa també pateix manca de recursos econòmics així com el 45% de les persones que viuen en llars amb intensitat de treball molt baixa. Per contra, el 36% de la població en carència d'almenys 4 dels 9 ítems de privació i el 55% de la població en llars amb treball insuficient no tenen ingressos per sota el llindar de risc de pobresa.

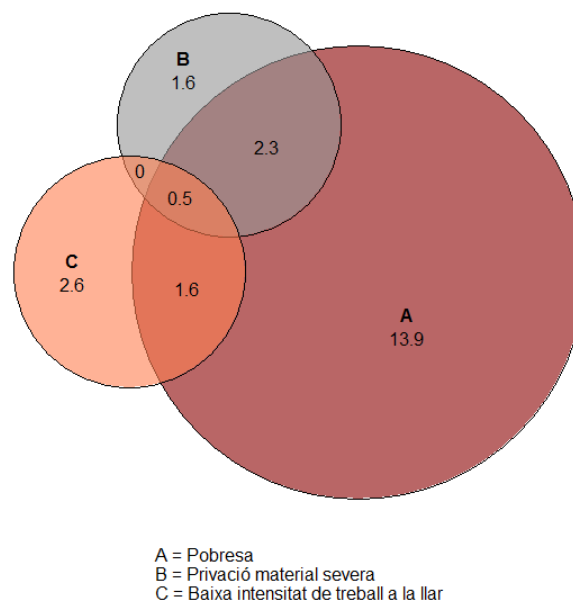
¹⁴ Es considera que una persona està en risc de pobresa o d'exclusió quan viu en una llar que es troba o bé en situació de risc de pobresa moderada, o bé en situació de privació material severa, o bé amb una intensitat de treball molt baixa.

Taula 4. Taxa de risc a la pobresa o exclusió social (AROPE). Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona y Catalunya, 2016.

	2016
Barcelona	22,5
Àrea metropolitana de Barcelona	21,7
Catalunya	22,5

Font: INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

Gràfic 6. Interseccions entre subpoblacions. Taxa de risc a la pobresa o exclusió social (AROPE). Barcelona, 2016.

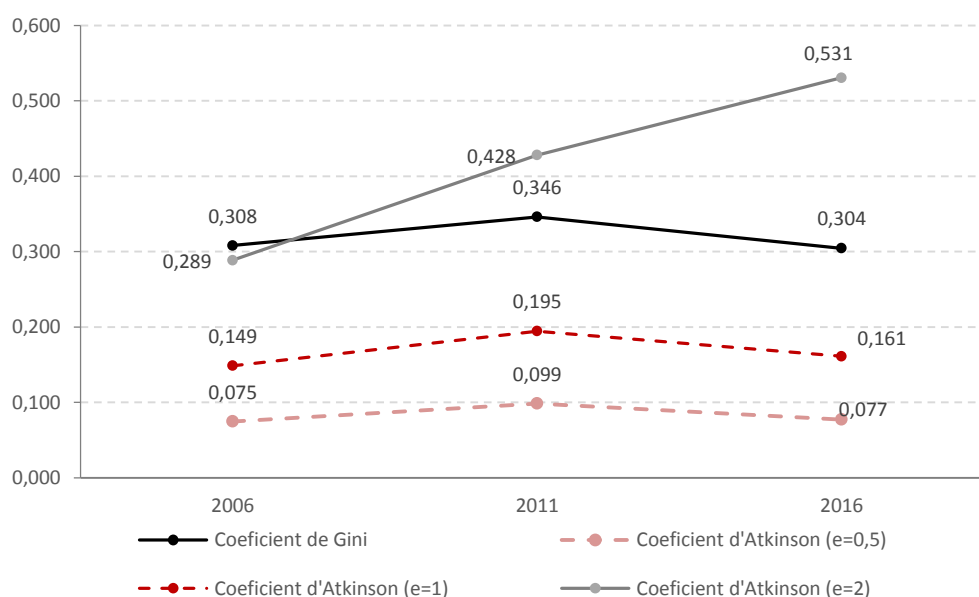
Font: INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

En síntesi, aquests resultats apunten dues coses rellevants. En primer lloc, que, efectivament, la desigualtat d'ingressos ha disminuït considerablement a la ciutat en els darrers anys com també ho ha fet a l'àrea metropolitana de Barcelona com a Catalunya, però a la capital catalana s'ha reduït amb més intensitat, mostrant l'any 2016 valors pre-crisi. En relació amb la pobresa, les dades reflecteixen una situació similar la ciutat és força similar. El municipi de Barcelona presenta una reducció rellevant dels riscos de pobresa i de privació material entre la seva població, mentre que al conjunt de Catalunya l'evolució no ha estat tant favorable. Això, com es veurà a continuació, explicaria en gran part la reducció de la desigualtat socioeconòmica que s'ha esmentat anteriorment, però, en definitiva, tot plegat indica que l'escenari post-crisi a la capital catalana s'està desmarcant força del que s'està configurant al conjunt de Catalunya, molt més castigat pels efectes de la crisi encara.

1.2 L'estreta relació entre desigualtat i pobresa

L'evolució de la desigualtat d'ingressos la darrera dècada a la ciutat de Barcelona, ha estat més determinada per les variacions de les rendes baixes que no pas per les de les rendes altes. Això és, a grans trets, el que reflecteix el gràfic 6. L'increment del coeficient de Gini que es produeix entre 2006 i 2011 —impacte de la crisi econòmica— va acompanyat també d'un fort augment de l'índex d'Atkinson quan aquest es pondera per l'extrem inferior de la distribució d'ingressos ($e=2$) i d'un ascens molt més moderat quan s'assigna més pes a les rendes altes ($e=0,5$). Aquest augment de la desigualtat d'ingressos es troba doncs molt relacionat amb la caiguda de les rendes familiars dels estrats inferiors que es va produir durant els primers anys de la crisi, tal i com també assenyalen diversos estudis sobre l'impacte social de la crisi realitzats en els contextos metropolità, català i espanyol (Laparra i Pérez, 2012; Sarasa *et al.*, 2013). Paral·lelament, en el decreixement de l'índex de Gini que es produeix a Barcelona entre 2011 i 2016 també continua mantenint un gran pes explicatiu la població situada als trams inferiors de renda.

Gràfic 7. Indicadors de desigualtat social. Barcelona, 2006-2016

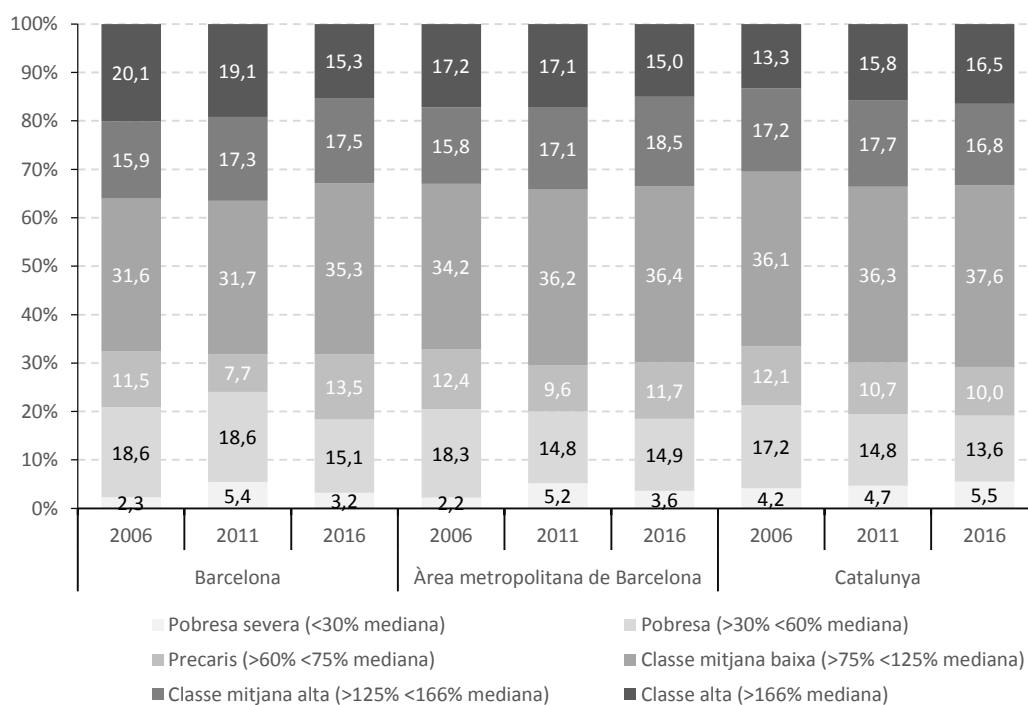
Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

L'evolució a la darrera dècada de la distribució de la població segons estrats de renda¹⁵ apunta en aquesta mateixa direcció. Els resultats reflecteixen que a Barcelona és la proporció de població amb un nivell de renda inferior al 30% de la mediana (*pobresa severa*) la que més augmenta durant la crisi —del 2,3% al 5,4% entre 2006 i

¹⁵ Aquesta estratificació de la renda està basada en un estudi realitzat per Whelan *et al.* (2015).

2011—, mentre que entre 2011 i 2016 la tendència que es produeix és a la inversa — del 5,4% al 3,2%. També la població en situació de *pobresa moderada* (amb ingressos superiors al 30% de la mediana però inferiors al 60%) si bé en termes relatius es manté estable en el context de recessió econòmica, es redueix pràcticament en quatre punts als darrers cinc anys (del 18,6% al 15,1%).

Gràfic 8. Distribució de la població segons estrats de renda. Barcelona, àrea metropolitana de Barcelona i Catalunya, 2006-2016

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Per tant, és la reducció de la població amb rendes més baixes el factor que estaria contribuint més clarament a un augment (moderat) de la cohesió social a la ciutat. A Catalunya, en canvi, aquesta disminució de la proporció de població dels estrats inferiors no es produeix de manera tan clara com a la metròpoli de Barcelona.

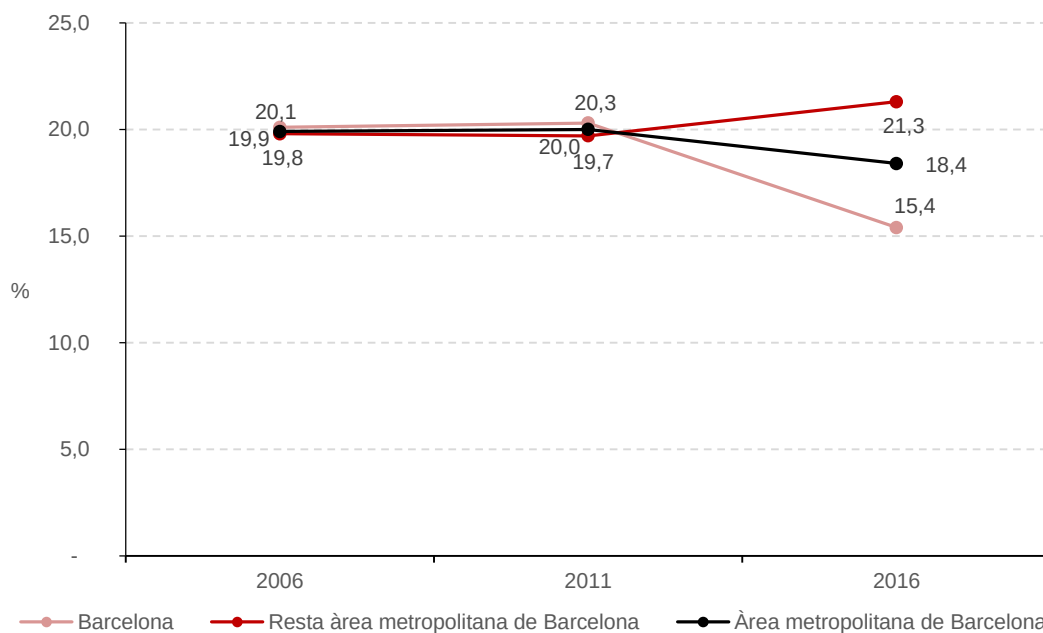
1.3 La desigualtat entre el centre i la perifèria metropolitana: cap a un procés de suburbanització de la pobresa?

La lectura de la pobresa en clau metropolitana ofereix, al mateix temps, altres elements d'anàlisi rellevants en termes de cohesió social i urbana. Així, s'observa que en considerar els ingressos de la població que hi viu al conjunt del territori, la taxa de

risc de pobresa de Barcelona descendeix pràcticament en cinc punts percentuals ençà l'any 2011, mentre que a la resta de l'àrea metropolitana l'efecte ha estat el contrari. D'aquesta manera, en l'actualitat (2016) es constata una diferència substancial en quant a la taxa de risc de pobresa entre la ciutat central i la primera corona metropolitana (15,4% a Barcelona i 21,3% a la resta de l'àrea metropolitana), així com també un canvi de tendència respecte a la dècada anterior.

Per altra banda, aquestes diferències també es detecten en relació a la renda mitjana anual de les llars. Mentre que a Barcelona se situa l'any 2016 en 34.981€, a la primera corona metropolitana se situa en 32.330€. A més, en tractar els ingressos en termes ponderats atenent a la composició de les llars, aquest contrast s'accentua (22.897€ a Barcelona i 19.032€ a la resta de l'àrea metropolitana).

Gràfic 9. Taxa de risc de pobresa (60% mediana) Llindar àrea metropolitana de Barcelona, 2006-2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Enquesta de Condicions de vida, 2016

Taula 5. Renda neta mitjana anual per llar, persona i unitat de consum. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016.

	Barcelona	Resta àrea metropolitana de Barcelona	Àrea metropolitana de Barcelona
Renda anual neta mitjana per llar	34.981 €	32.330 €	33.724 €
Renda anual neta mitjana per persona	15.685 €	12.530 €	14.073 €
Renda anual neta mitjana per unitat de consum	22.897 €	19.032 €	20.923 €

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Malgrat que el càlcul d'indicadors de descomposició territorial de la desigualtat al si de la metròpoli (tenint en compte Barcelona i la resta de l'àrea metropolitana) apunten que entre 2006 i 2016 gran part de la desigualtat de rendes metropolitana es produeix dins d'ambdós territoris (desigualtat intra-classe), al darrer quinquenni (2011-2016) sí que s'ha detectat un augment del pes de la desigualtat d'ingressos entre el centre i la perifèria (desigualtat inter-classe)¹⁶. Aquest increment de la importància de la desigualtat d'ingressos entre la població resident al municipi de Barcelona i la que resideix a la resta de l'àrea metropolitana també ha anat acompanyat d'una forta reducció de la desigualtat interna a la ciutat central (del 0,276 al 0,169), o almenys molt més intensa que la que s'ha produït a la primera corona metropolitana (del 0,206 al 0,155), escurçant-se les diferències en aquesta qüestió entre el centre i la primera corona més que mai a la darrera dècada (taula 6).

Taula 6. Índex d'Entropia Generalitzada (intra-classe). Àrea metropolitana de Barcelona, 2006-2016

	2006	2011	2016
Barcelona	0,157	0,276	0,169
Resta àrea metropolitana de Barcelona	0,120	0,206	0,155

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Tot i així, l'any 2016 la desigualtat d'ingressos dins del municipi de Barcelona continua essent lleugerament més elevada que a la resta de l'àrea metropolitana. En tot cas, la població resident a la capital catalana està tendint a homogeneïtzar els seus nivells de renda a un ritme superior que la població de la primera corona metropolitana, i tot indica que aquesta homogeneïtzació tendeix a ser entre rendes més aviat altes dins del context metropolità. Però, quins elements poden explicar aquest fenomen?

¹⁶ Aquest resultat és congruent amb altres recerques realitzades en el context metropolità de Barcelona sobre l'impacte socioterritorial de la darrera crisi econòmica (2008-2014), les quals identifiquen una dispersió rellevant de la població amb rendes baixes arreu del territori metropolità, en gran part com a conseqüència de l'impacte social relativament transversal que té la crisi econòmica en aquest àmbit entre d'altres factors (Porcel, 2016; Porcel i Navarro-Varas, 2016).

En aquest cas, el volum d'ocupació no apareix com un factor rellevant que ajudi a entendre les diferències de renda que s'identifiquen entre el centre i la perifèria metropolitana. L'any 2016 la taxa d'atur¹⁷ és pràcticament la mateixa al municipi de Barcelona (14,4%) i a la resta de l'àrea metropolitana (15,0%), malgrat que, segons el que indiquen els resultats de l'any 2011, l'impacte de la crisi econòmica va afectar molt més en termes d'atur a la població resident a la primera corona metropolitana (16,9% a Barcelona per un 24,0% a la resta de l'àrea metropolitana). Però, el que sí que s'ha de tenir en compte com un dels principals factors explicatius de les divergències detectades recentment al si de la metròpoli, és l'accelerada transformació de la composició social que s'està produint durant els darrers anys.

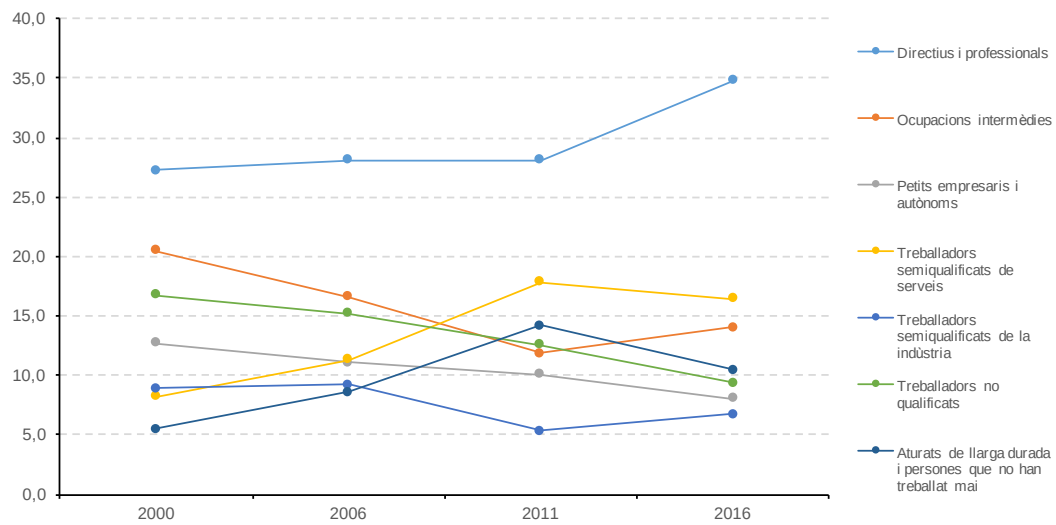
Segons el gràfic 10, que recull l'evolució de la població resident a Barcelona segons la classe social¹⁸ de pertinença, els *directius i professionals* han estat darrerament l'estrat social majoritari al municipi de Barcelona, almenys des de l'any 2000. Però, a més, durant el darrer quinquenni, aquesta classe social ha augmentat significativament a la capital, passant de conformar el 28,1% a constituir el 34,8% de la població resident. Per tant, actualment més d'un terç dels residents al municipi de Barcelona pertany a aquesta classe social, que és la que registra de mitjana un nivell d'ingressos més alts¹⁹. En canvi, a la primera corona metropolitana, tot i que els *directius i professionals* també han anat augmentant des del canvi de segle, al 2016 només hi pertany el 18,1% (gràfic 11).

¹⁷ La font de dades a partir de la qual s'ha calculat de la taxa d'atur en aquest cas ha estat l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població* (2006 i 2011) i l'*Encuesta de Condiciones de Vida* (2016), ja que l'*Encuesta de Población Activa* no ofereix informació estadísticament significativa per l'àrea metropolitana de Barcelona.

¹⁸ La construcció de la classe social en aquest estudi se s'ha realitzat seguint l'esquema de la classificació socioeconòmica europea (ESeC) (Harrison i Rose, 2006; Rose i Harrison, 2007, 2010), la qual es basa en l'esquema elaborat per Erikson, Goldthorpe y Portocarrero (Erikson i Goldthorpe, 1992).

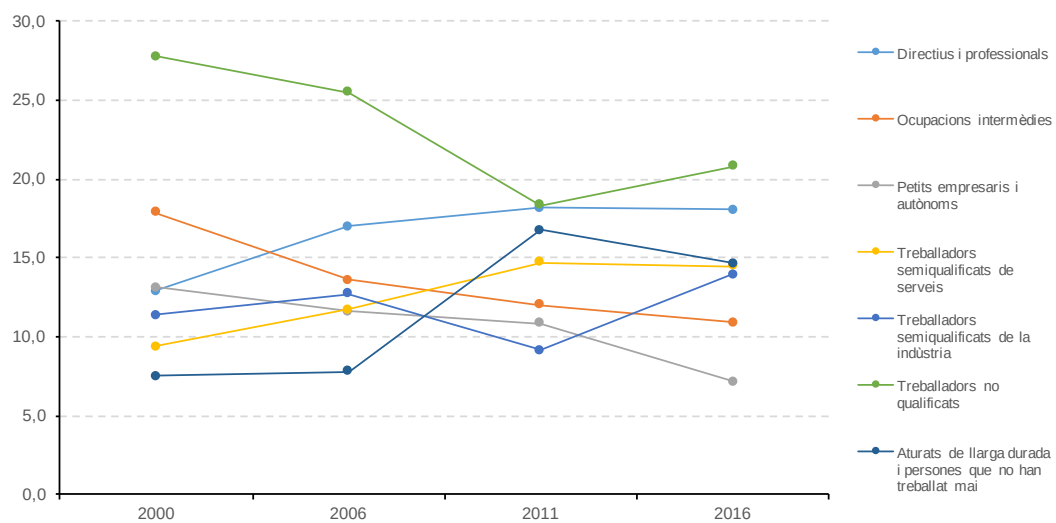
¹⁹ La mitjana de renda anual d'aquesta classe social a Barcelona és de 29.098,9€, mentre que a la resta de l'àrea metropolitana és de 25.378,2€. Per tant, ja hi ha una diferència important en els ingressos de la mateixa classe social als dos territoris. S'ha de puntualitzar que es tracta dels ingressos més alts entre la població que cobreix aquests tipus d'enquesta sobre condicions de vida. La mostra d'aquestes operacions estadístiques habitualment no cobreix a la classe social alta, un col·lectiu molt reduït i que és qui realment disposen dels ingressos més alts.

Gràfic 10. Distribució de la població segons classe social (ESeC) (població de 16 anys i més). Barcelona, 2000-2016

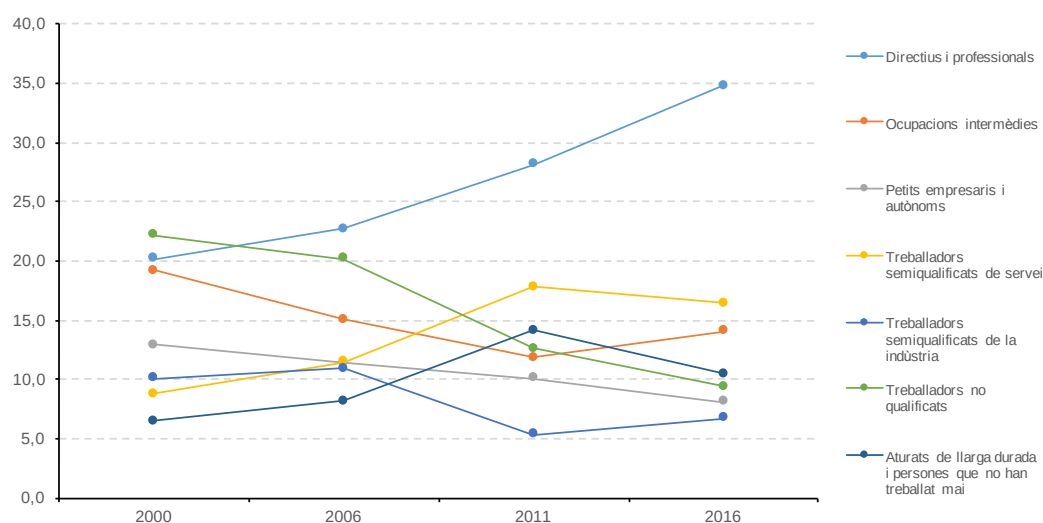
Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Gràfic 11. Distribució de la població segons classe social (ESeC) (població de 16 anys i més). Resta àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2016

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Gràfic 12. Distribució de la població segons classe social (ESeC) (població de 16 anys i més). Àrea metropolitana de Barcelona, 2000-2016

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

També destaca la reducció significativa que s'ha produït al municipi de Barcelona del percentatge de *treballadors no qualificats* (del 12,6% en 2011 al 9,4% en 2016) i de *població aturada de llarga durada o que no ha treballat mai* (del 14,2% en 2011 al 10,5% en 2016) que són habitualment les classes socials amb els ingressos més baixos²⁰. A la primera corona metropolitana, en canvi, aquests dos estrats socials se situen en l'actualitat clarament per sobre del que es registra a la ciutat central (els *treballadors no qualificats* un 20,8% i els *aturats de llarga durada i la població que no ha treballat mai* un 14,7%). Per altra banda, a la ciutat central també s'ha recuperat darrerament la proporció de residents d'*ocupacions intermèdies* (del 11,9% en 2011 al 14,1% en 2016), que habitualment registra un nivell de renda mitjà²¹, mentre que a la resta de l'àrea metropolitana de Barcelona aquesta població porta anys reduint-se (del 17,9% en 2000 al 10,9% en 2016).

En definitiva, totes aquestes diferències en relació amb la composició social dels residents d'ambdós àmbits territorials, explicarien una part important de la desigualtat d'ingressos detectada entre el centre i la perifèria metropolitana. Evidentment, per acabar d'entendre bé l'accelerada transformació que s'està produint

²⁰ Els *treballadors no qualificats* disposen d'una renda mitjana anual d'uns 15.700 € tant a Barcelona com a la resta de l'àrea metropolitana. En canvi, els *aturats de llarga durada i persones que no han treballat mai* registren unes diferències molt importants a aquests dos territoris. En el cas de Barcelona la mitjana de renda anual d'aquesta classe social és de 19.897,7 €, mentre que a la resta de l'àrea metropolitana és de 14.910,6 €, els ingressos mitjans més baixos entre totes les classes socials metropolitanes. Aquesta diferència tant important d'ingressos vindria explicada sobretot per les persones que no han treballat mai, que en el cas de Barcelona inclou una proporció important de població jove no emancipada.

²¹ La renda mitjana anual de les *ocupacions intermèdies* és de 22.975,2 € entre els que resideixen al municipi de Barcelona i de 22.228,8 € entre els que resideixen a la primera corona metropolitana.

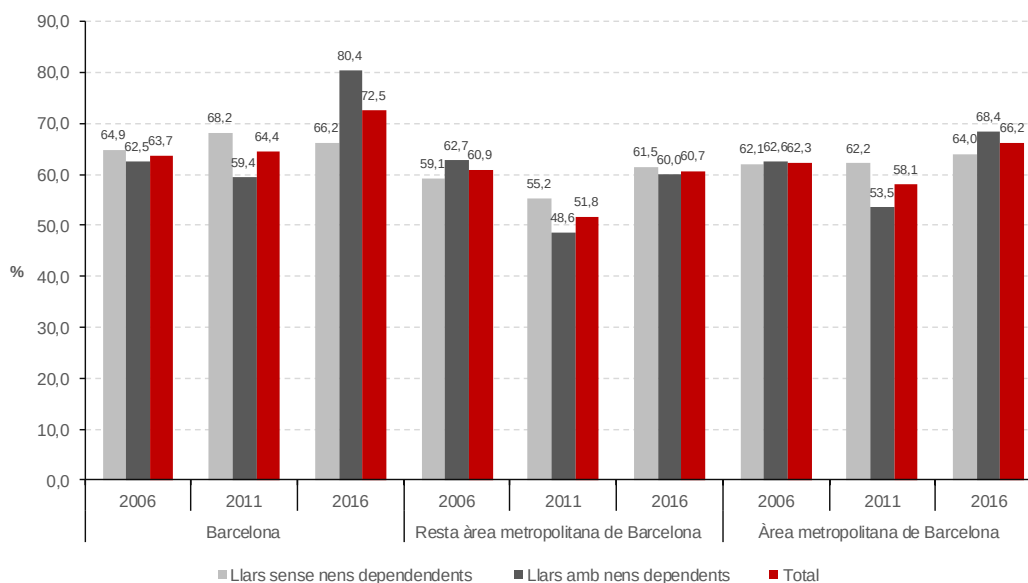
en el perfil social dels residents metropolitans caldria analitzar amb més profunditat algunes altres qüestions²², però això s'escapa dels objectius d'aquest informe.

Més enllà d'això, hi ha d'altres elements que tenen implicacions directes en la renda de les famílies que podrien completar l'explicació de les diferències territorials detectades a la metròpoli de Barcelona. En aquest sentit, diferents estudis subratllen la importància creixent de l'ocupació femenina, i de les mares en particular, en l'augment dels ingressos familiars i, en conseqüència, en la reducció del risc de pobresa infantil (Amato *et al.*, 2015; Esping-Andersen, 2016). No obstant, també constitueix un factor de polarització entre les famílies, sobretot als països als que les polítiques familiars no han estat un objectiu prioritari (Hook, 2015; Esping-Andersen, 2016). La manca de serveis d'atenció a la infància universals i llicències parentals ben retribuïdes i de llarga durada, es tradueix en el cas espanyol en un biaix de l'ocupació de les mares a favor de les de nivell d'estudis superiors, correlacionant positivament les llars formades per dos sustentadors amb els estrats socials més elevats.

Per tal de realitzar una aproximació a aquesta qüestió s'ha utilitzat la *taxa d'ocupació femenina* per les dones d'entre 16 i 64 anys, controlant també si a la llar de la qual formen part hi ha infants o no (gràfic 13). Els resultats marquen unes diferències rellevants entre el municipi de Barcelona i la resta de l'àrea metropolitana, les quals s'han anat accentuant durant els darrers anys. Així, l'any 2016, la taxa d'ocupació femenina (de 16 a 64 anys) és d'un 72,5% a la capital catalana, per un 60,7% a la primera corona metropolitana. Però la diferència és més nítida encara si es consideren només les dones que viuen a llars amb infants dependents (80,4% a Barcelona, per un 60,0% a la resta de l'àrea metropolitana). Per tant, d'aquestes dades es pot intuir fàcilment que al municipi de Barcelona resideix una proporció de llars amb dobles ingressos més elevada que a la resta de l'àrea metropolitana, la qual cosa ha de repercutir de forma clara també en el nivell d'ingressos de la població resident a ambdós territoris, especialment quan a les llars on hi ha infants —i, per tant, on la renda disponible de les llars s'ha de repartir entre més unitats de consum— és precisament on la diferència entre les pautes d'ocupació de les dones és més acusada.

²² En aquest sentit, seria prioritari analitzar les pautes de mobilitat i de localització residencial que han tingut lloc durant els darrers anys a l'àrea metropolitana de Barcelona segons classes socials o estatus socioeconòmic, així com la incidència que podria estar tenint encara el procés de desindustrialització i les característiques del sistema productiu actuals en la definició de l'estructura de classes de la metròpoli.

Gràfic 13. Taxa d'ocupació femenina (dones de 16 a 64 anys) segons tipus de llar. Àrea metropolitana de Barcelona, 2006-2016

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Per últim, un altre dels factors rellevants pel que fa a la cohesió social en clau metropolitana, és l'eficàcia de les transferències socials a l'hora reduir la pobresa (taula 7). Tot i que es parteixen dels mateixos nivells de pobresa en considerar únicament les rendes primàries —aproximadament 4 de cada 10 persones es troben per sota el llindar de pobresa—, l'impacte redistributiu de l'Estat del benestar és més elevat pels residents a la ciutat central, tant per la via de les pensions de jubilació i supervivència (del 40,8% al 20,7%) com pel de la resta de transferències monetàries (del 40,8% al 35,8%).

Taula 7. Taxes de risc a la pobresa abans i després de transferències socials. Àrea metropolitana de Barcelona, 2016.

	Abans de transferències socials	Després de pensions de jubilació i de supervivència	Després de transferències socials excepte pensions de jubilació i de supervivència*	Després de totes les transferències socials
Barcelona	40,8	20,7	35,8	15,4
Resta àrea metropolitana de Barcelona	40,2	25,2	36,6	21,3
Total AMB	40,5	23,0	36,2	18,4

*No inclou les prestacions de jubilació i de supervivència.

Font: INE i Idescat, Encuesta de Condiciones de Vida, 2016.

Aquestes diferències territorials, però, no s'explicarien tant pel sistema de protecció social municipal, sinó més aviat per la pròpia composició social de la població de la metròpoli. Són principalment les prestacions contributives de jubilació i

d'atur les que tenen un major impacte per reduir la pobresa (són les de quantia més elevada), mentre que l'acció social reservada als municipis, està orientada més als ajuts d'urgència social, actuant més sobre la intensitat de la pobresa alleugerint-la, però difícilment tenen capacitat per reduir la població en risc de pobresa. En la mesura en què el criteri estructurant de la protecció social segueix una lògica contributiva, és a dir, és la posició en el mercat de treball qui determina l'accés i la qualitat de les prestacions, la presència de més població qualificada en termes relatius a Barcelona acaba cristal·litzant també en unes prestacions millors. En aquest sentit, l'import mitjà mensual de les prestacions contributives de jubilació pels residents a la ciutat de Barcelona ascendí l'any 2014 a 1.146,30€, mentre que pels residents a la primera corona metropolitana fou de 1.098,61€. L'any 2016, un terç dels aturats a la ciutat rep prestacions d'atur contributives mentre que per la resta de l'àrea metropolitana el percentatge es redueix 5 punts percentuals²³.

²³ Dades procedents de registres administratius i extretes del *Sistema d'Indicadors Metropolitans de Barcelona* (IERMB).

2 ELS PERFILS SOCIALS AMB MÉS RISC DE POBRESA A LA CIUTAT

Els criteris establerts en el marc de les *Estadístiques de la Unió Europea sobre la renda i les condicions de vida* (EU-SILC) per quantificar la pobresa i l'exclusió social, dins del qual se situa la perspectiva d'aquest informe, parteixen de la premissa que tant els ingressos com la capacitat de consum dels individus es defineixen a partir dels recursos que s'acumulen i es disposen a la llar de la qual formen part. Des d'aquesta òptica, per tant, la llar és entesa com a unitat bàsica en la definició de les condicions de vida de la població i es compon per individus que comparteixen els seus ingressos i el seu consum. Aquest plantejament implica que les dades de renda i de privació material que fan referència a les persones no tenen un caràcter individual en sí mateixes, sinó que és una estimació que assigna una distribució equivalent dels ingressos i de la capacitat de consum a cada membre d'una mateixa llar, independentment de les característiques de cada persona, la qual cosa requereix que les interpretacions de les dades individuals tinguin com a marc de referència la llar (De la Fuente, 2017). Això no vol dir que no sigui rellevant conèixer l'abast de les afectacions dels riscos de pobresa en els individus segons les seves característiques, de fet les recomanacions de les institucions europees són que el tractament de les dades sobre condicions de vida siguin sempre a nivell individual, ja que són les persones els subjectes de Dret. En aquesta línia, aquest apartat posa l'èmfasi en identificar quins són els perfils socials més vulnerables a la ciutat de Barcelona, tot i que com es deia anteriorment, s'ha d'entendre que la situació socioeconòmica que presenten les persones no ha d'estar directament relacionada amb la seva condició, sinó que més aviat depèn de les característiques de la llar de la qual forma part.

2.1 La pobresa segons sexe

La major vulnerabilitat de les dones a la pobresa material respecte els seus homòlegs masculins es fonamenta en la divisió social i sexual del treball que històricament assigna a les primeres les funcions d'atenció i cura de les persones dependents –i les relega a l'àmbit privat de la llar–, mentre que als segons els atribueix el treball productiu reconegut pública, social i econòmicament. Tot i l'augment de l'ocupació femenina, especialment rellevant des de mitjans dels anys 90 del segle passat, aquesta divisió segueix determinant una posició de subordinació al mercat laboral, al

sistema de protecció social i a la pròpia llar (Valls i Belzunegui, 2017). Tal i com s'ha anunciat, una part d'aquestes desigualtats queden matisades en comptabilitzar els ingressos de les llars en conjunt i distribuir-los equitativament entre tots els seus membres. Malgrat aquesta infraestimació de la pobresa monetària de les dones, totes les sèries històriques de dades disponibles a Espanya i a Catalunya constaten taxes de risc de pobresa de la població femenina més elevades respecte la masculina. Aquesta tendència només s'ha vist alterada per l'impacte social de la darrera crisi econòmica, marcada a Catalunya i Espanya per una intensa destrucció d'ocupació masculina. Així, durant el context de recessió econòmica, el risc de pobresa entre ambdós sexes es va equiparar al conjunt d'Espanya per primer cop des que es disposa de dades sobre aquesta qüestió i, fins i tot, l'any 2013 el risc de pobresa masculí va arribar a superar el femení a Catalunya. A la ciutat de Barcelona, també es va produir aquest fenomen, tant en la taxa de risc de pobresa moderada (60% de la mediana) com en la taxa de pobresa severa.

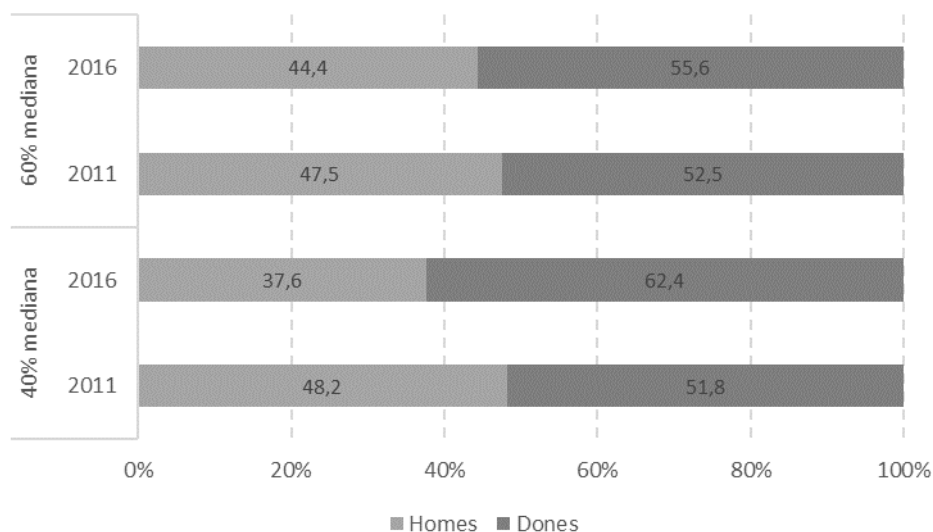
A hores d'ara, però, es pot dir que aquesta convergència vers el risc de pobresa no es va produir com a conseqüència d'una millora de les condicions de vida de les dones en concret, sinó que va tenir lloc en un context de degradació de les condicions de vida força generalitzat, amb grans afectacions d'atur entre els homes. De fet, una vegada s'ha iniciat la reactivació econòmica, la pobresa femenina ha tornat a emergir a la ciutat de Barcelona i ja és novament lleugerament superior a la masculina (2,6 punts percentuals per sobre) (Taula 8). L'any 2016, aproximadament 6 de cada 10 persones en risc de pobresa de la ciutat són dones (Gràfic 14).

Taula 8. Taxa de risc de la pobresa (60% i 40% de la mediana) segons sexe. Barcelona, 2011-2016

	60% mediana		40% mediana	
	2011	2016	2011	2016
Homes	24,0	17,0	8,7	5,0
Dones	24,1	19,6	8,5	7,6
Total	24,1	18,3	8,6	6,3

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida de la població, 2011; INE i Idescat, Enquesta de Condicions de vida, 2016

Gràfic 14. Composició social de la pobresa (60% i 40% mediana) segons sexe. Barcelona, 2011-2016

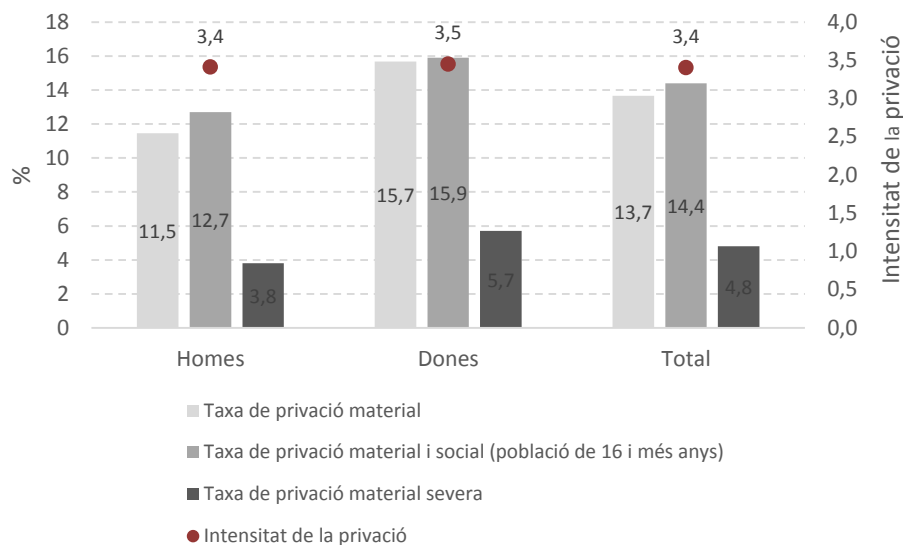

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida de la població, 2011; INE i Idescat, Enquesta de Condicions de vida, 2016

La privació en el consum també és més elevada per a les dones de la ciutat. La manca forçada d'almenys 3 béns bàsics (sobre un total de 9) afecta al 15,7% de les dones i al 11,5% dels homes i la privació material severa (privació d'almenys 4 dels 9 ítems) al 5,7% i al 3,8% respectivament. Tanmateix, la taxa de privació material i social –indicador de recent incorporació a les estadístiques de l'EU-SILC que recull la proporció de població privada en almenys 5 de 13 ítems, 6 dels quals recollits a títol personal per a la població de 16 i més anys²⁴ – es manté pràcticament als mateixos nivells per a les dones i augmenta lleugerament pels homes (15,9% i 12,7%, respectivament). Aquests resultats marquen, per tant, una reducció de les desigualtats per sexe que reflecteixen les taxes de privació material que només tenen en consideració el consum a nivell de la llar. Caldrà observar amb atenció durant els propers anys l'evolució d'aquestes dades a la ciutat, en principi contra intuïtives, i fins a quin punt podrien estar relacionades amb l'increment observat al darrer quinquenni de les taxes d'ocupació de les dones amb infants, ja que a la primera corona metropolitana, l'indicador es llegeix a la inversa: disminueix lleugerament pels homes i augmenta per les dones, ampliant-se el diferencial entre ambdós sexes.

²⁴ Els indicadors de privació que l'enquesta recull a títol individual per a la població de 16 i més anys són: No es pot permetre 1) substituir la roba malmesa per altra de nova; 2) disposar de dos parells sabates adequades per a les diferents èpoques de l'any; 3) gastar una petita quantitat de diners cada setmana en un mateix; 4) participar regularment en activitats d'oci; 5) reunir-se amb amics o familiars per dinar o prendre quelcom almenys una vegada al mes i 6) disposar de connexió a internet per a ús personal a la llar.

Gràfic 15. Taxes de privació material segons sexe. Barcelona, 2016.

Font: INE i Idescat, Enquesta de Condicions de vida, 2016

2.2 El cicle vital i familiar de la pobresa

El cicle vital de la pobresa es troba estretament associat a la manca de correspondència entre les necessitats i els ingressos específics de cada edat (Esping-Andersen, 2000). En les societats industrials, la pobresa s'ha concentrat especialment en la infància i la vellesa mentre que en les societats actuals els riscos socials tendeixen a agrupar-se als inicis de la vida adulta.

De la lectura evolutiva de les taxes de risc de pobresa monetària a la ciutat de Barcelona (Taula 9), se n'extreuen vàries idees: d'una banda, el pes de les rendes del treball com a principal regulador de la pobresa, intercanviant-se la vulnerabilitat econòmica entre els infants i la vellesa a la vegada que també ho ha fet el signe del cicle econòmic. En segon terme, la constatació de desigualtats persistents en el temps concentrades als joves i a la població adulta de 55 a 64 anys de la ciutat.

Taula 9. Taxes de risc a la pobresa (60% mediana i 40% mediana) segons grups d'edat. Barcelona, 2011 i 2016

	60% mediana		40% mediana	
	2011	2016	2011	2016
Menors de 16 anys	31,7	14,7	9,0	4,6
De 16 a 34 anys	26,4	22,7	11,3	5,5
<i>No emancipats/des</i>	<i>31,2</i>	<i>13,6</i>	<i>14,5</i>	<i>2,5</i>
<i>Emancipats/des</i>	<i>21,9</i>	<i>32,4</i>	<i>8,2</i>	<i>8,6</i>
De 35 a 54 anys	19,7	15,7	8,7	4,5
De 55 a 64 anys	29,0	22,3	9,8	11,0
De 65 a 74 anys	22,5	12,5	5,1	6,5
75 anys i més	17,7	24,2	3,3	8,9
Total	24,1	18,3	8,6	6,3

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Taula 10. Taxes de risc a la pobresa (60% mediana) segons tipus de llar. Barcelona, 2011 i 2016

	2011	2016
Unipersonals	25,4	35,1
<i>Unipersonals <65 anys</i>	<i>14,7</i>	<i>38,3</i>
<i>Unipersonals >=65 anys</i>	<i>43,0</i>	<i>31,1</i>
Llars sense infants dependents*	19,2	15,2
Llars amb infants dependents*	29,5	15,9
Total	24,1	18,3

*Es consideren infants dependents tots els menors de 18 anys i els que tenen entre 18 i 24 anys i són econòmicament inactius

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Pel que fa a la primera de les qüestions, es constata que la població que es troba en edats en les que es depèn més intensament de les rendes del treball són les que en surten més beneficiades en termes d'ingressos en una conjuntura de bonança econòmica. Això explicaria que la taxa de pobresa infantil i la de la població de 35 a 54 anys siguin de les més baixes l'any 2016 a Barcelona (14,7% i al 15,7%, respectivament). Sens dubte, l'esmentat augment de l'ocupació femenina al centre de la metròpoli també forma part de la reducció de la pobresa per a aquests col·lectius i que també es trasllada a la població que viu a llars amb infants (15,9%). El mateix esquema però a la inversa, és el que explica en gran part l'intens augment de la pobresa infantil que es va produir com a conseqüència de la destrucció massiva d'ocupació en el context de crisi i que només es va veure parcialment compensat pel sistema de garantia de rendes. D'aquí que la població tradicionalment més vulnerable

econòmicament, les persones de 65 i més anys —malgrat la moderació en el temps dels dèficits de protecció relacionats amb l'allunyament de les pensions de les rendes mitjanes o la reduïda intensitat protectora de les pensions de viduitat (Ayala, 2014) — milloressin la seva posició econòmica en relació a la mitjana, tot gràcies a l'estabilitat que va mantenir el sistema de pensions durant aquest període. L'inici de la recuperació econòmica, però, ha comportat novament un augment dels ingressos procedents del mercat de treball sobre la població activa. Aquesta font d'ingressos constitueix l'any 2015 el 85% de la renda percebuda per les famílies amb infants de la ciutat de Barcelona (l'any 2011 representaven aproximadament el 70%). En canvi, les llars que en depenen més intensament de les transferències socials (80% per a les persones de 65 i més anys que viuen soles i 42% per a les llars sense infants) no es beneficien directament de la reactivació econòmica —en el cas de les pensions la revalorització dels darrers anys ha estat mínima— i, en conseqüència, la seva renda ho acusa en termes relatius, especialment la població de 75 i més anys, mostrant el risc de pobresa més elevat de la ciutat l'any 2016 (24,2%).

Tanmateix, la tendència explicada deixa al marge la població adulta de 55 a 64 anys, que independentment del cicle econòmic mostra també una de les taxes de risc a la pobresa més elevades de la ciutat (29% l'any 2011 i 22,3% al 2016). Malgrat que per la seva edat és un grup de població que per lògica hauria de gaudir d'una posició econòmica benestant atenent al seu moment en el curs vital —principalment, com a conseqüència de l'estabilitat laboral i de l'emancipació dels fills/es—, es constata, en canvi, que, tot i la millora de la situació econòmica, el pes mitjà de les rendes del treball d'aquest grup poblacional no augmenta, mentre que el que sí que s'incrementa és el pes dels ingressos provinents de prestacions socials diferents a les de jubilació i supervivència (Taula 11). En aquest sentit, s'ha de tenir present l'especial incidència que l'atur de llarga ha tingut durant els anys de recessió (Sarasa *et al.*, 2013), una situació que té una elevada prevalença en aquest col·lectiu. Segons un informe recent del CTESC (2017) sobre la població activa de Catalunya, el 46,9% de les persones en situació d'atur de llarga durada i el 50,4% en situació d'atur de molt llarga durada²⁵ tenen entre 45 i 64 anys. La millora de la situació econòmica no està tenint un efecte positiu a l'hora de reduir aquests indicadors. L'allargament en el temps de les situacions d'atur comporta, a més a més, una reducció de la cobertura de prestacions d'atur de naturalesa contributiva i, en conseqüència, una major dependència dels subsidis assistencials. La vulnerabilitat d'aquest grup etari també es visualitza en la taxa de privació material severa (6,6%) i en la intensitat de la privació (3,7) (Gràfic 16).

²⁵ Com a atur de llarga durada es considera a aquelles persones en edat activa que porten més d'un any sense treballar. Com a atur de molt llarga durada es consideren més de dos anys a l'atur.

Taula 11. Descomposició de la renda de la població de 55 a 64 anys segons fonts d'ingressos (proporció mitjana). Barcelona, 2011 i 2016.

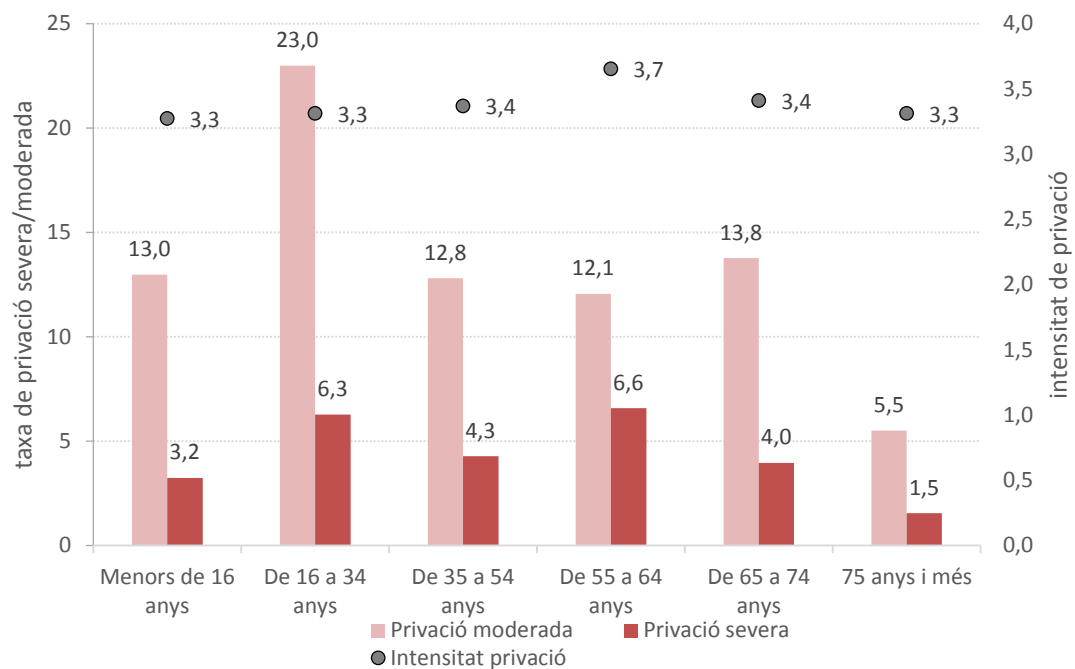
	Rendes del treball	Fonts privades	Prestacions per jubilació	Prestacions de supervivència	Altres prestacions
2011	67,4	7,4	19,3	6,3	12,4
2016	60,1	10,9	18,5	0,5	19,4

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

També en relació amb les dinàmiques i dèficits del mercat laboral espanyol, el 22,7% dels joves de 16 a 34 anys a Barcelona l'any 2016 viu amb ingressos inferiors al llindar de risc de pobresa. A diferència però del context de crisi, la pobresa actual d'aquest grup poblacional s'explica per la seva pròpia situació i no pas per la dels seus progenitors: el risc de pobresa dels joves emancipats s'eleva fins el 32,7%, això és, 1 de cada 3 joves emancipats es troba en risc de pobresa (Taula 9). La major vulnerabilitat econòmica de la població jove de la ciutat també és observable en termes de privació material. Tant si s'analitza en termes acumulatius com si es considera la manca forçada de diferents béns bàsics de manera independent, els residents de 16 a 34 anys són el col·lectiu amb més dificultats per cobrir les seves necessitats bàsiques. L'any 2016, la taxa de privació material d'aquesta població se situa en el 23%, la taxa de privació material severa en el 6,3%, a més, gairebé la meitat d'aquests individus (46,2%) no pot fer front a despeses imprevistes i el 15% no pot assumir els costos regulars associats a l'habitatge (Gràfics 16 i 17).

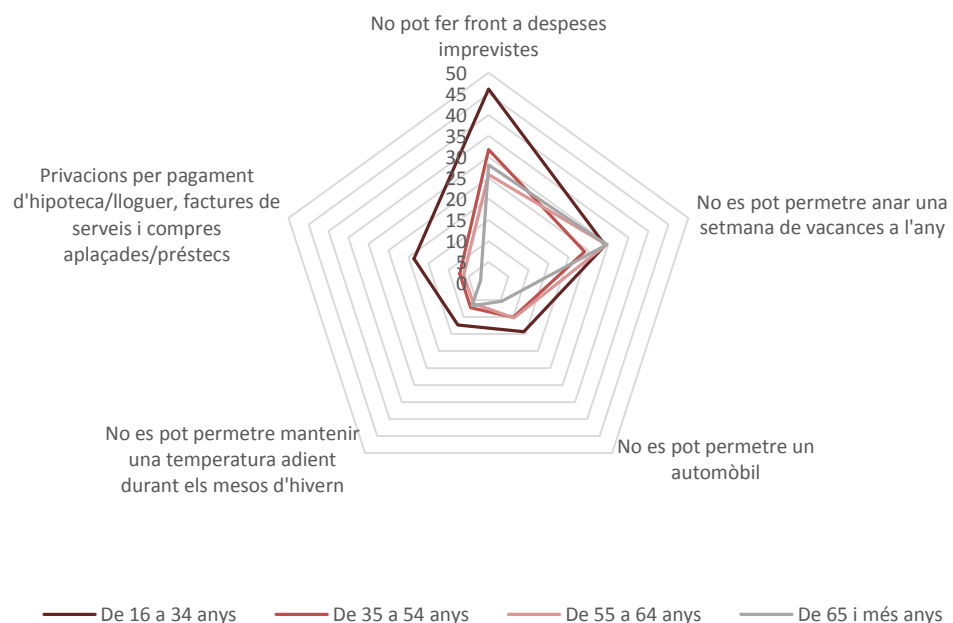
Pel que fa els tipus de llar (Taula 10), s'ha d'afegir que durant els darrers anys s'observa un ascens notable del risc de pobresa entre la població que viu a llars unipersonals en general (25,4% al 35,1%), però en particular entre les persones en edat laboral que viuen en aquest tipus de llar (del 14,7% al 38,3%). En canvi, s'ha reduït la població de 65 anys i més en risc de pobresa que viu a llars unipersonals (del 43,0% al 31,1%). Tanmateix, la població que viu a llars unipersonals a Barcelona és la que presenta un nivell de vulnerabilitat econòmica més elevat l'any 2016 (35,1%), molt per sobre de la població que viu a d'altres tipus de llars, amb o sense nens dependents (15,9% i 15,2, respectivament).

Gràfic 16. Taxa de privació material moderada (almenys 3 ítems), severa (almenys 4 ítems) i intensitat de privació (mitjana d'ítems) segons grups d'edat. Barcelona, 2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Gràfic 17. Diferents ítems de privació segons grups d'edat. Barcelona, 2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

2.3 L'atur i els treballadors/es pobres

La reactivació econòmica i el descens progressiu de les taxes d'atur ençà finals de l'any 2014, ha tornat a posar l'accent en la ocupació de baixa qualitat i els escassos salaris com a problemes arrelats a l'estructura productiva espanyola i exhortats amb la darrera reforma laboral de l'any 2012. La problemàtica ja no es circumscriu únicament a tenir ocupació o no, sinó a si aquesta és capaç de mantenir els efectes integradors d'antuvi. En paral·lel, la creixent robotització i substitució dels llocs de treball i l'anomenada "fi del treball" situa també el debat en la reestructuració dels sistemes de garantia de rendes, bé mitjançant una renda bàsica de caràcter universal que asseguri l'existència material de la població al marge de la seva participació al mercat laboral o bé mitjançant la complementarietat entre els programes de rendes mínimes existents i els salaris.

Si s'analitza la població en risc de pobresa segons la seva relació amb l'activitat, lògicament són les persones aturades les que presenten una proporció més elevada (46,5%). En el cas de les situacions d'inactivitat, la taxa de risc de pobresa és del 25,2%. Les persones jubilades tenen un risc de pobresa del 14,6%. En darrer terme, els ocupats/es constitueixen el grup poblacional amb una taxa de risc de pobresa més baixa (14%), la qual és fins i tot inferior a la que es registrava en el context de recessió econòmica (17%). Tal i com s'ha expressat anteriorment, la interpretació d'aquestes taxes va més enllà de la relació amb l'activitat des d'un punt de vista individual. Així, els "treballadors pobres" són aquelles persones ocupades que viuen en llars amb ingressos que se situen per sota del llindar de risc de pobresa. En aquest cas, pot tractar-se d'una ocupació a temps parcial, baixos salaris, curta durada o que la situació de pobresa esdevingui més per la composició i la relació amb l'activitat d'altres membres de la llar. Per exemple, llars de 3 persones amb un únic ocupat/da, etc. Per tant, es tracta també d'un fenomen relacionat amb la intensitat de treball a la llar i de la confluència de situacions de precarietat amb problemes d'atur, pobresa i privació material, traslladant-se també a les llars la dualitat que hi ha present al mercat de treball respecte a les condicions laborals (Davia, 2014). Quan la intensitat de treball a la llar és baixa o molt baixa, el risc de pobresa de la població que viu en aquestes llars és del 35%, però també és molt elevat quan la intensitat de treball a la llar supera una mica més de la meitat del treball potencial (27,9%), evidenciant la rellevància dels dos sustentadors/es a les llars com a mecanisme de reducció del risc de pobresa. Això també es posa de manifest en les llars on si bé la intensitat de treball

és molt alta (superior al 0,85 del treball potencial), el risc de pobresa és d'un 12%, tractant-se en gran mesura de llars unipersonals i monoparentals.

Si bé quan es parla dels “treballadors pobres” s’assenyala la insuficiència de l’ocupació com a element protector de la pobresa, s’ha de dir que actualment la manca de protecció més greu es produeix entre les persones aturades. És, sens dubte, en aquest cas on es manifesta amb més intensitat la reduïda capacitat del sistema de protecció social per evitar la pobresa. Com s’ha dit anteriorment, per una banda, la llarga durada de l’episodi de crisi econòmica ha perllongat molt temps situacions d’atur portant a l’esgotament de les prestacions econòmiques de desocupació, particularment les contributives. Per altra banda, l’encadenament de relacions laborals precàries que no generen drets per rebre prestacions o subsidis de desocupació seria una altra de les causes de la desprotecció que pateixen actualment una proporció elevada de població aturada a Barcelona. L’any 2016, pràcticament la meitat de les persones aturades a la ciutat no reben cap prestació²⁶.

Taula 12. Taxa de risc a la pobresa (60% mediana) segons relació amb l’activitat (població de 16 i més anys). Barcelona, 2011 i 2016

	2011	2016
Ocupats/des	17,0	14,0
Aturats/des	45,0	46,5
Jubilats/des	18,7	14,6
Altres situacions d’inactivitat	33,2	25,2
Total (població 16 i més anys)	23,6	19,0

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

Taula 13. Taxa de risc a la pobresa segons intensitat de treball²⁷ a la llar (població de 0 a 59 anys). Barcelona, 2016

	2016
Intensitat de treball baixa i molt baixa ($\leq 0,45$)	35,0
Intensitat de treball mitjana ($> 0,45$ a $\leq 0,55$)	27,9
Intensitat de treball alta ($> 0,55$ a $\leq 0,85$)	17,5
Intensitat de treball molt alta ($> 0,85$ a ≤ 1)	12,0

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016.

²⁶ Dades procedents de registres administratius i extretes del *Sistema d’Indicadors Metropolitans de Barcelona* (IERMB).

²⁷ La intensitat de treball de la llar es calcula dividint la suma total de mesos treballats pels membres en edat de treballar de la llar, per la suma total dels mesos en què aquests membres poden treballar durant l’any anterior a l’enquesta. Les persones en edat de treballar són definides com els individus de 18 a 59 anys; s’exclou la població de 18 a 24 anys que són estudiants. La intensitat de treball es mesura en valors que van del 0 a l’1.

2.4 El nivell educatiu

L'assoliment d'estudis ha estat i continua sent en l'actualitat un factor protector del risc de pobresa que pren encara més rellevància quan es treballa amb les llars com a marc de referència. En aquest sentit, la creixent polarització de les famílies també és producte de l'homogamia educativa, entesa aquesta com l'aparellament o el matrimoni entre persones que comparteixen el mateix nivell d'estudis. És a dir, existeix un elevat grau de correlació en la convivència entre persones amb nivell d'estudis baixos, així com també amb nivells d'estudis superiors. A la ciutat, 3 de cada 10 persones amb estudis obligatoris o inferiors es troba en risc de pobresa. Aquest risc es rebaixa a 2 de cada 10 persones en el cas de posseir estudis secundaris post-obligatoris i a 1 de cada 10 persones si la titulació màxima són estudis universitaris.

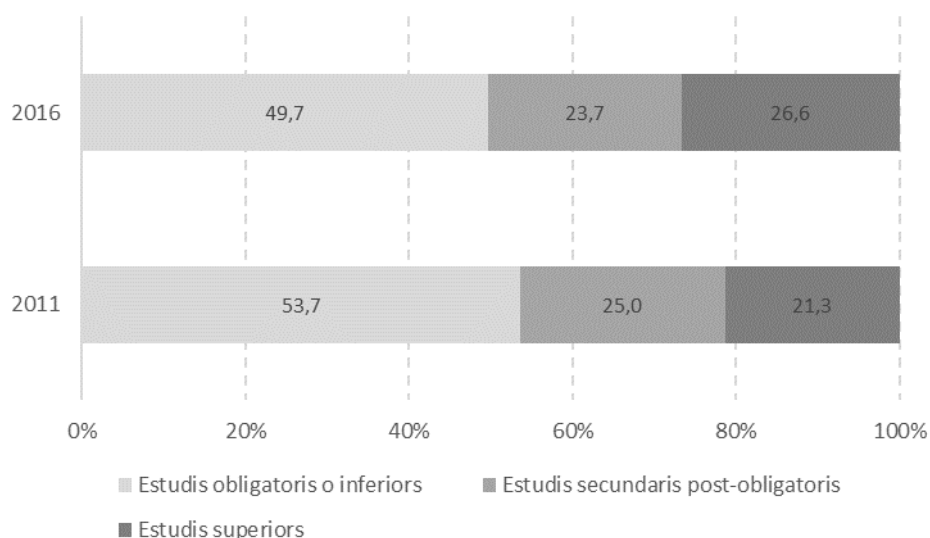
Actualment, les taxes per als dos darrers grups es mantenen pràcticament als mateixos nivells que en el context de crisi, mentre que per la població amb el nivell d'estudis inferior s'ha reduït pràcticament en cinc punts percentuals (del 35% al 29,8%). En tot cas, la població que té estudis obligatoris com a màxim representa la meitat de la població en risc de pobresa a la ciutat, tot i que, en termes poblacionals, no arriben a un terç. En canvi, la població és la inversa per la població amb estudis superiors: representen pràcticament la meitat de la població de 16 i més anys de la ciutat, però només 1 de cada 4 del conjunt de població en risc de pobresa de la ciutat.

Taula 14. Taxa de risc a la pobresa segons nivell d'estudis (població de 16 i més anys). Barcelona, 2011 i 2016

	2011	2016
Estudis obligatoris o inferiors	35,0	29,8
Estudis secundaris post-obligatoris	22,5	21,0
Estudis superiors	13,3	10,7
Total (població 16 i més anys)	23,6	19,0

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016

Gràfic 18. Composició social de la pobresa segons nivell d'estudis. Barcelona, 2011 i 2016

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006-2011; INE i Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016

2.5 El lloc de naixement

La incidència de la pobresa econòmica és diferent també segons el lloc de naixement, fet que va vinculat, tant al tipus d'ocupació com als drets de ciutadania²⁸. Així, pels residents a Barcelona no nascuts a l'Estat espanyol, la taxa de pobresa ascendeix al 35,7%, més del doble que la que registra la població autòctona (16,4%). A més, si bé en el cas de la població nascuda a Espanya, la tendència de la taxa de risc de pobresa ha anat a la baixa entre 2011 i 2016, en el cas de la població estrangera la tendència durant el mateix període ha estat a l'alça. L'any 2016, del conjunt de població que es troba en risc de pobresa a Barcelona, la població estrangera constitueix 1 de cada 4 persones (25,9%).

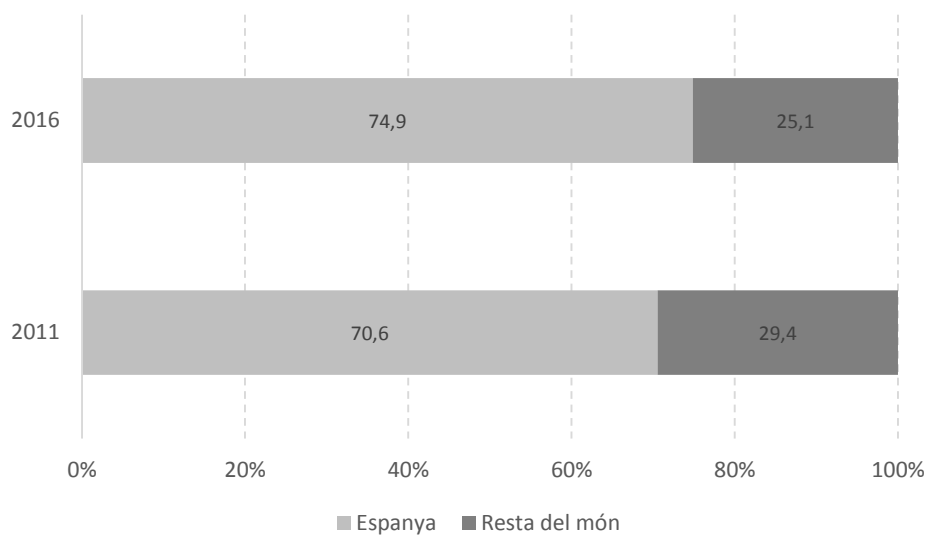
Taula 15. Taxes de risc a la pobresa (mediana 60%) segons lloc de naixement. Barcelona, 2011 i 2016

	2011	2016
Espanya	21,9	16,4
Resta del món	29,1	35,7
Total (població de 16 i més anys)	23,6	19,0

Font: Idescat i IERMB, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011 i INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

²⁸ Malauradament la variable lloc de naixement no permet una desagregació més acurada per qüestions mostrals.

**Gràfic 19. Composició social de la pobresa segons lloc de naixement (població de 16 i més anys).
Barcelona, 2011-2016**

Font: Idescat i IERMB, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011 i INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

3 EL PROBLEMA DE L'HABITATGE

El dret a l'habitatge és un dret àmpliament reconegut i incorporat en els marcs legals tant estatals com autonòmics. Tanmateix, accedir a un habitatge assequible, tant sigui de compra o de lloguer, s'ha convertit en un problema crònic per una gran part de la població, especialment dels joves i de les persones amb rendes baixes. Això té múltiples causes, entre les que destaquen els baixos salaris, l'escassa inversió pública en habitatge social, així com per la focalització dels operadors privats en els segments mitjos i alts de la demanda residencial.

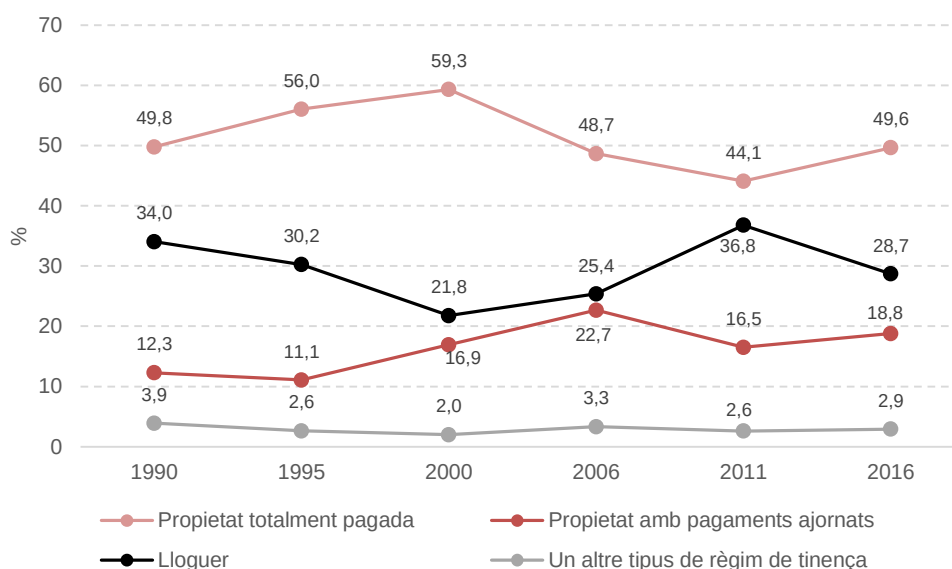
La fase d'expansió econòmica-immobiliària va facilitar, tant per les condicions del mercat hipotecari com per les altes taxes d'activitat i ocupació, l'accés a l'habitatge en propietat a àmplies capes de la població, tot a costa d'un important sobre esforç econòmic de les famílies en un context d'escalada de preus. La destrucció d'ocupació durant la crisi econòmica i la conseqüent disminució dels ingressos familiars, però, van dificultar el pagament de les quotes hipotecàries desencadenant-se una greu crisi residencial pel gran nombre d'expulsions per impagaments (Colau i Alemany, 2012).

Una vegada produït un nou ajust del mercat residencial, la compra-venda d'habitatges tendeix a reactivar-se, si bé a ritmes diferents en els diferents municipis de l'àrea metropolitana de Barcelona. Els preus de lloguer, després d'una tendència a la moderació, tornen a augmentar a nivells semblants o superiors d'abans de la crisi. Però malgrat la millora econòmica i d'ocupació, el sistema residencial espanyol i català continua essent estructuralment el mateix que abans de la crisi, si bé es detecten alguns canvis: una menor despesa en polítiques d'habitatge de l'administració central i autonòmica, un major control del mercat hipotecari i una tendència a la professionalització i financiarització del mercat de lloguer (Garcia-Bernardos, 2017). A més, en els centres de les grans ciutats com Barcelona han irromput nous i recents fenòmens, com és l'augment del lloguer temporal d'habitatges per a usos turístics que diferents plataformes digitals han popularitzat (Warschmuth *et al.*, 2017). Tot plegat apunta, com es veurà a continuació, a que les dificultats d'accessibilitat a l'habitatge continuen essent enormes i que els costos de l'habitatge continuen sent molt importants per a les economies familiars. A més, en l'etapa post-crisi es detecta un empitjorament de la situació de la població jove a la ciutat i, en general, d'aquelles persones que viuen en lloguer.

3.1 El règim de tinença

La meitat de la població de la ciutat de Barcelona viu en un habitatge de propietat totalment pagat (gràfic 20). Aquest és el principal règim de tinença dels residents a la ciutat, seguit dels llogaters amb un 28,7% de la població. Respecte el 2011 hi ha una tendència, tant a Barcelona com a la resta de l'àrea metropolitana, a l'enfortiment de la propietat, ja sigui amb pagaments pendents o sense, front del lloguer. L'esclat de la bombolla immobiliària i la subsegüent crisi expliquen l'increment del lloguer que hi va haver entre el 2006 i el 2011 quan va augmentar l'oferta d'habitatge amb aquest règim de tinença, mentre que en l'actualitat torna a situar-se a nivells pròxims al 2006.

Gràfic 20. Evolució del règim de tinença (població de 16 i més anys). Barcelona, 1990-2016

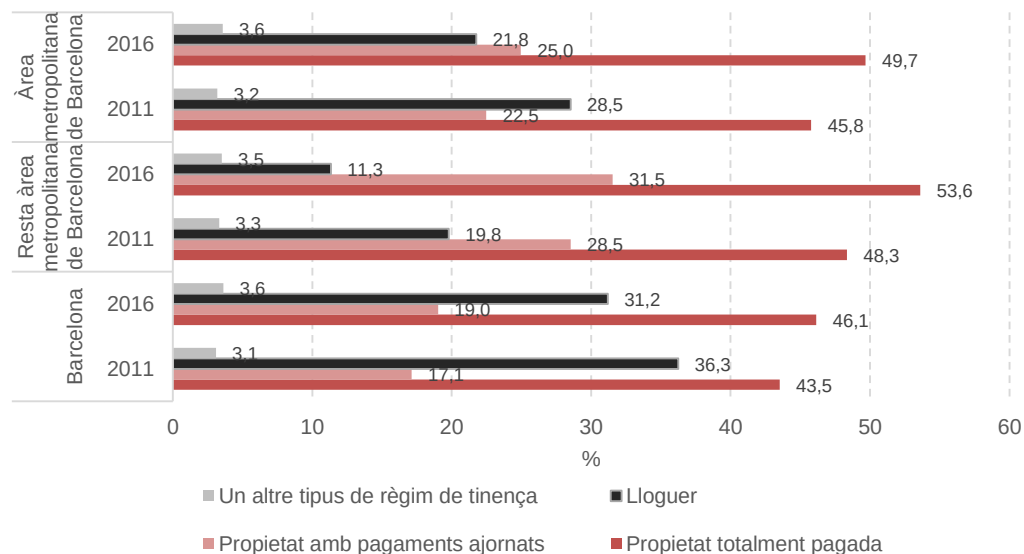

Font: Idescat i IERMB, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 1990-2011 i INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

Si s'analitza la mateixa informació per llars en comptes de per població, la proporció de llars que viuen en habitatges de lloguer a Barcelona ha passat del 36,3% en 2011 al 31,2% en 2016, mentre que la proporció de llars que viuen en habitatges de propietat ha augmentat, tant la de pagaments pendents (19%), com la de llars que tenen l'habitatge totalment pagat (46%). La principal diferència que presenta la ciutat de Barcelona respecte als altres àmbits territorials propers és la major presència del lloguer (gràfic 21). Si a Barcelona viuen en aquesta situació el 31,2% de les llars, a la resta de l'àrea metropolitana és l'11,3%. Això implica que a la ciutat de Barcelona hi hagi menys població vivint en habitatge de propietat amb pagaments pendents (18,5%)

que a la primera corona metropolitana (33,6%) i un nivell similar d'habitatges sense hipoteca (al voltant del 50%) en ambdós territoris.

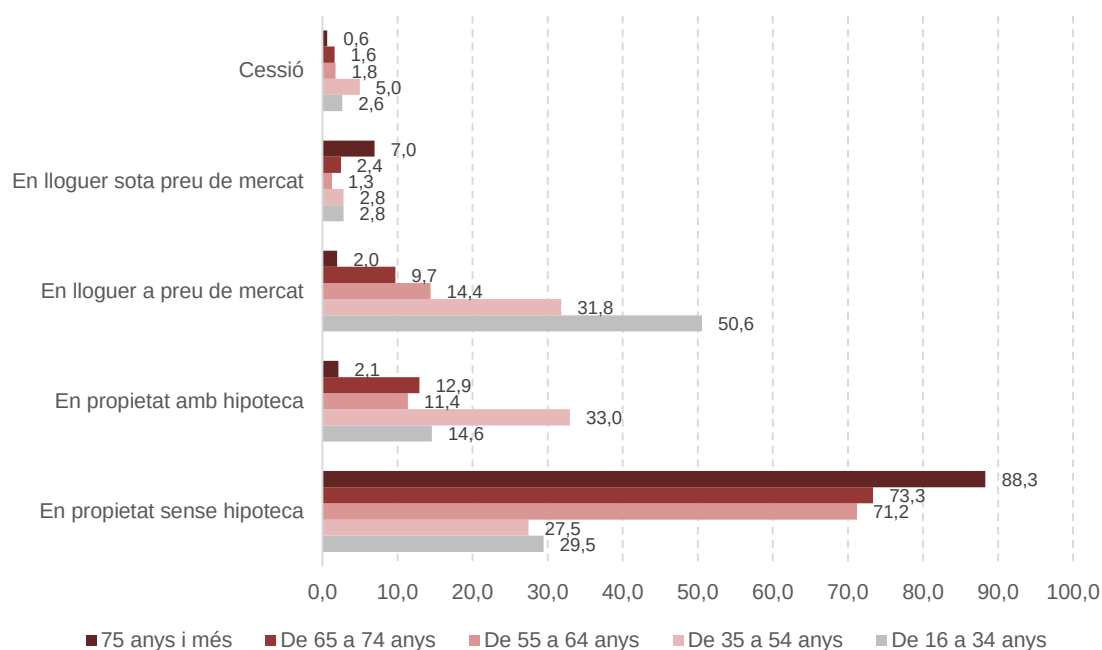
Gràfic 21. Evolució del règim de tinença (llars). Àrea metropolitana de Barcelona, 2011 i 2016

Font: Idescat i IERMB, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011 i INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

Com és sabut, el règim de tinença varia també segons l'edat (gràfic 22). Així, a la ciutat de Barcelona la meitat dels joves d'entre 16 i 34 anys viu en habitatges de lloguer, percentatge que és encara major si només es tenen en compte els joves emancipats, tal i com es veurà més endavant. La major proporció de propietat amb pagaments pendents recau en la població d'entre 35 i 55 anys (33%). Per últim, les persones de més edat són les que majoritàriament viuen en habitatges de propietat totalment pagada.

Gràfic 22. Règim de tinença segons grups d'edat (població de 16 i més anys). Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat. Enquesta de Condicions de Vida, 2016

3.2 L'impacte dels costos de l'habitatge en les economies familiars

Els costos associats a l'habitatge que assumeixen les llars (rebuts d'hipoteques o de lloguer, de subministraments, d'assegurances, etc.) han variat significativament entre 2011 i 2016 (taula 16). En termes generals, la despesa mensual mitjana en habitatge de les llars a l'àrea metropolitana de Barcelona s'ha reduït durant aquest període en un 7,7% (de 416 € en 2011 a 384 € en 2016), però les variacions més importants s'observen segons el règim de tinença. Per una banda, les llars que resideixen en habitatges de propietat amb pagaments pendents (hipoteques) han vist reduït el seu cost en un 23,2% de mitjana (de 512 € en 2011 a 393 € en 2016), mentre que, per altra banda, les llars que viuen en habitatges de lloguer l'han vist incrementat en un 11,8% de mitjana (de 706 € en 2011 a 789 € en 2016).

El més rellevant des de l'òptica territorial, és l'evolució inversa que segueixen els costos de l'habitatge per la població que viu de lloguer en el municipi de Barcelona i en la resta de l'àrea metropolitana. L'any 2016 les llars que resideixen a Barcelona en habitatges de lloguer han passat a assumir uns costos mitjans de l'habitatge de 824€, el que significa un increment del 19,9% respecte l'any 2011 (687€). Les llars que resideixen a la primera corona metropolitana, en canvi, aquests costos s'han reduït un

8,8% (de 744 € a 679 €). Si tenim en compte el tipus de població que viu en lloguer, és clar que aquest increment afecta de forma més intensa a les persones més joves.

Taula 16. Despesa mensual mitjana en habitatge segons règim de tinença (€ mensuals). Àrea metropolitana de Barcelona, 2011-2016

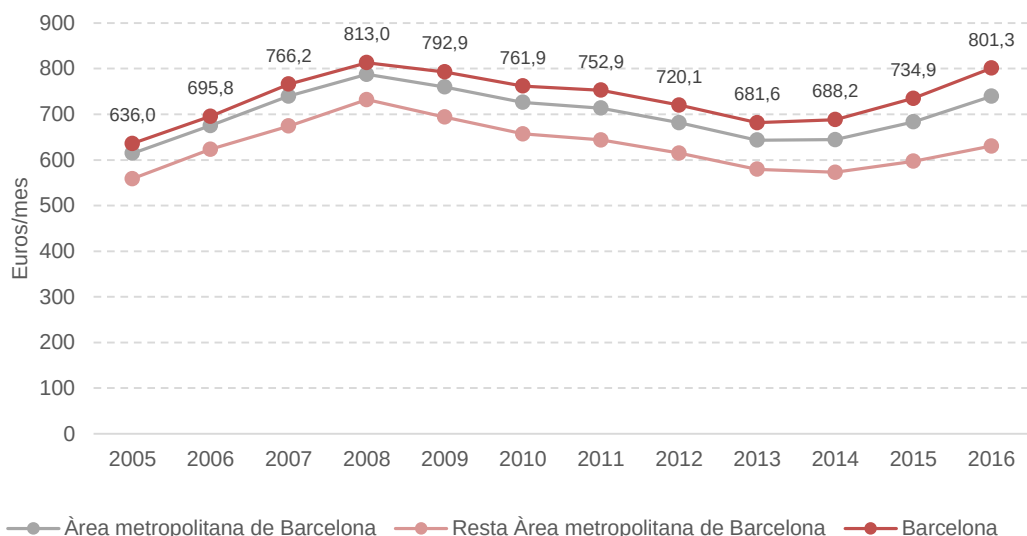
	Barcelona			Resta àrea metropolitana de Barcelona			Àrea metropolitana de Barcelona		
	2011	2016	Variació percentual (2011-2016) (%)	2011	2016	Variació percentual (2011-2016) (%)	2011	2016	Variació percentual (2011-2016) (%)
En propietat totalment pagada	208	239	14,9	202	207	2,9	205	223	8,8
En propietat amb pagaments ajornats	508	382	-24,8	515	400	-22,2	512	393	-23,2
En lloguer o relloguer	687	824	19,9	744	679	-8,8	706	789	11,8
Total	432	443	2,6	398	318	-20,0	416	384	-7,7

Font: Idescat i IERMB, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011 i INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

Es poden contrastar algunes de les dades anteriors referides al lloguer a partir de l'evolució dels preus de lloguer a la ciutat de Barcelona i a la resta de l'àrea de Barcelona amb dades de la Secretaria de d'Habitatge i Millora Urbana elaborades a partir del registre de contractes de l'INCASOL (gràfic 24). Amb una mirada llarga, queda patent la progressiva disminució dels preus de lloguer des de l'esclat de la crisi en el 2008 fins els anys 2013/2014 quan aquests comencen a recuperar-se, situant-se a preus propers als que es registraven al final del boom immobiliari. També es pot observar que el diferencial de preus de lloguer entre la ciutat central i la resta de l'àrea metropolitana s'ha anat eixamplant progressivament fins el final de la crisi, a partir del qual ho fa d'una forma més accelerada.

Pel que fa el període específic d'interès d'aquest informe (2011-2016), s'observa que el lloguer mitjà a Barcelona ha tingut un increment del 6,4%, passant d'una mitjana de 752,9 a 801,3 euros/mes. En canvi, a la resta de l'àrea metropolitana es detecta un increment del -2,06% en el mateix període.

Gràfic 23. Evolució del preu mitjà anual de lloguer (Euros/mes). Àrea metropolitana de Barcelona, 2005-2016

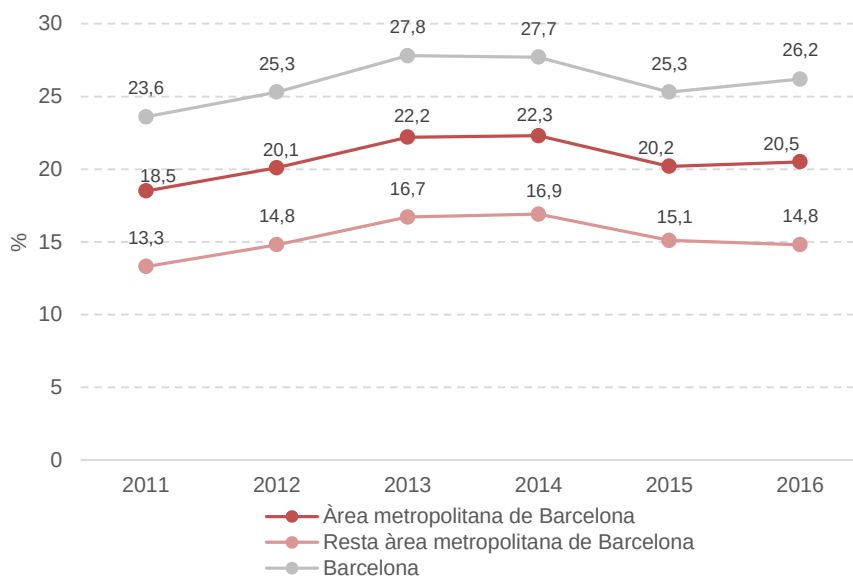
Font: Generalitat de Catalunya, Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana.

Un dels factors explicatius del major augment de preus de lloguer a la ciutat de Barcelona respecte a la resta de l'àrea metropolitana és l'impacte del creixement exponencial que ha tingut el lloguer turístic de curta estada a la ciutat a partir de l'any 2012²⁹ que permet als propietaris dels habitatges obtenir uns ingressos molt superiors als del lloguer tradicional (Duatis *et al.*, 2016).

L'augment de preus a Barcelona també es dona en un escenari de reducció del nombre de contractes de lloguer per cada mil habitants (gràfic 25) des del 2013, quan comença l'escalada de preus. El canvi de tendència cap a un major número de contractes entre 2015 i 2016 es podria explicar, no tant per l'augment dels contractes, sinó segurament pel dinamisme del mercat de lloguer a la ciutat i a un augment de la rotació dels contractes pels efectes de la posada en vigor de la Llei estatal 4/2013, de 4 de juny, de mesures de flexibilització i foment del mercat de lloguer que redueix de 5 a 3 anys el contracte de lloguer tipus.

²⁹ Creixement que s'hauria moderat per l'aplicació de la moratòria de l'abril del 2016, l'aprovació del Pla Especial Urbanístic d'Allotjaments Turístics el març del 2017 i l'augment del control inspector i sancionador.

Gràfic 24. Nombre de contractes de lloguer per mil habitants. Àrea metropolitana de Barcelona, 2011-2016

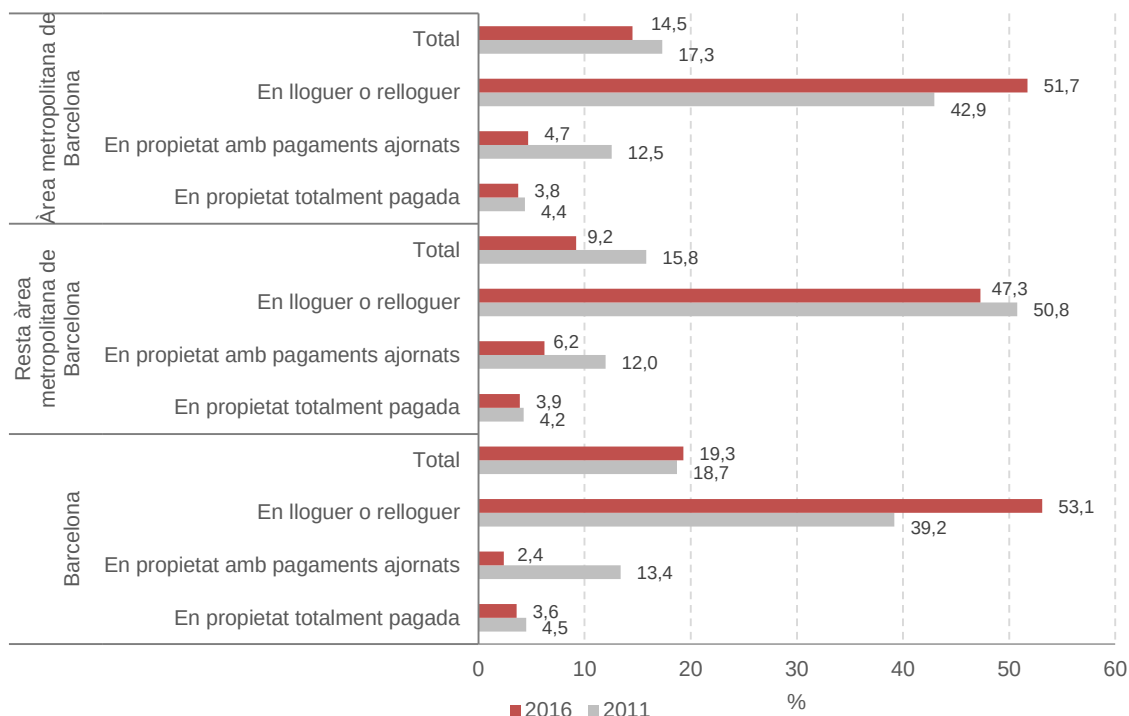

Font: Generalitat de Catalunya, Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana.

Si es posen en relació els costos de l'habitatge amb els ingressos de la llar s'obté el que s'anomena l'esforç econòmic. Si les llars dediquen a les despeses associades a l'habitatge més del 40% dels seus ingressos es considera que les famílies han de fer un sobre esforç per fer front al pagament i/o manteniment d'aquest bé. Atesa l'anterior definició, l'any 2016 gairebé el 20% de les llars barcelonines destinen més del 40% dels seus ingressos a despeses de l'habitatge (gràfic 26), la qual cosa significa que al voltant de 220.000 individus es troben en aquesta situació. Aquesta xifra és similar a la del 2011 (18,7%), però s'observen diferències pel que fa a la seva distribució entre grups poblacionals.

La sobrecàrrega de despeses de l'habitatge ha augmentat considerablement entre les llars que viuen en habitatges de lloguer (del 39,2% al 53,1%) i avui ja més d'aquestes llars es troben en aquesta situació. Si es comparen els resultats d'aquest indicador a la ciutat amb la resta de l'àrea metropolitana, cal ressaltar-ne la diferent evolució. En el 2011 la taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge de lloguer ja era molt alta a la resta de l'àrea metropolitana: la meitat de les llars llogateres es trobaven en aquesta situació, mentre que a Barcelona no arribava al 40%. En canvi, en el 2016 aquesta taxa s'ha disparat a Barcelona, mentre que s'ha mantingut estable a la resta de la metròpoli.

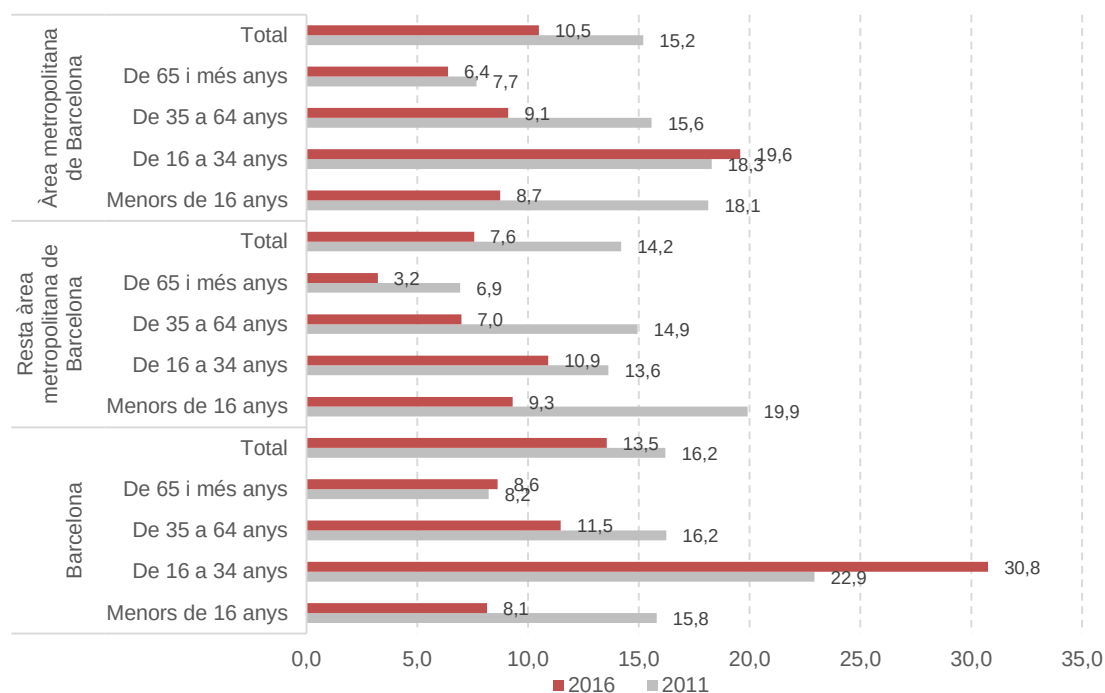
Gràfic 25. Taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge (no incloses amortitzacions) segons règim de tinença de l'habitatge (llars). Àrea metropolitana de Barcelona, 2011 i 2016

Font: Idescat i IERMB, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011 i INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

Si s'analitza la taxa de sobrecàrrega segons grups d'edat (gràfic 27), és la població d'entre 16 i 34 anys la que pateix aquesta problemàtica en una proporció més elevada. El 30,8% de la població jove de Barcelona té sobrecàrrega de despeses relacionades amb l'habitatge, gairebé tres vegades més que el que es registra a la primera corona metropolitana (10,9%). Amb un augment de 8 punts percentuals, és també a la ciutat central on s'ha vist incrementar més aquesta problemàtica entre els joves respecte l'any 2011. Per contra, la taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge es manté o es redueix en els altres grups d'edat, tant a Barcelona com a la resta de l'àrea metropolitana.

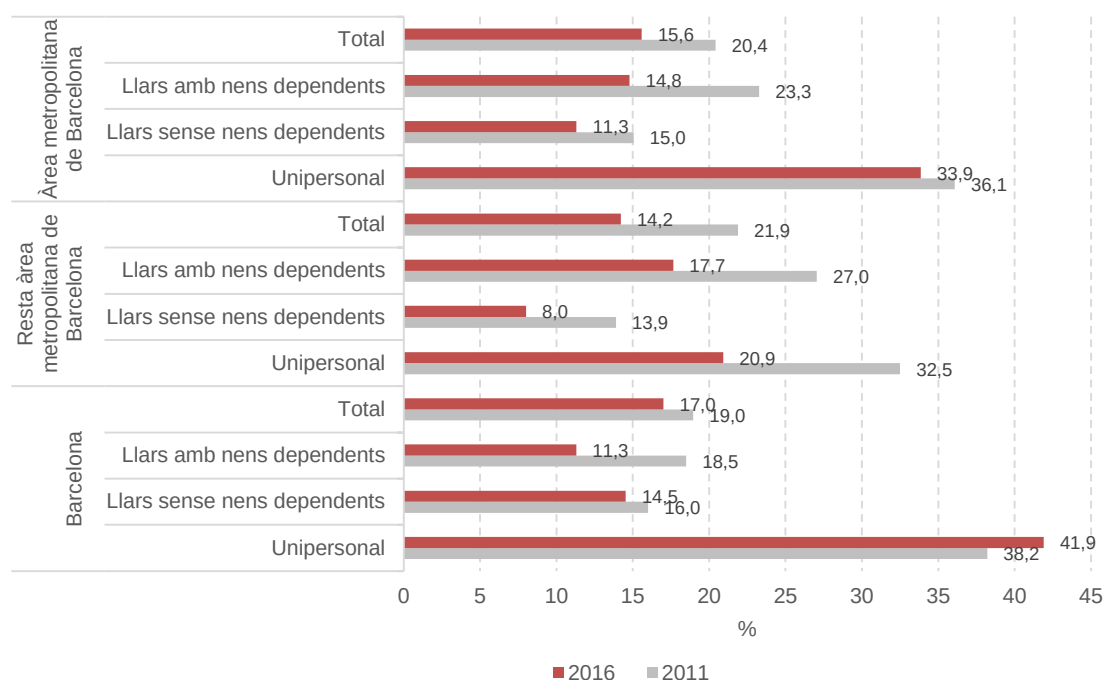
Gràfic 26. Taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge (incloses amortitzacions) segons grups d'edat (total població). Àrea metropolitana de Barcelona, 2011 i 2016

Font: Idescat i IERMB, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011 i INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

Si s'observa la distribució de la sobrecàrrega de despeses de l'habitatge segons el tipus de llar (gràfic 28), s'aprecien algunes diferències segons la composició de la llar i també des del punt de vista territorial. A la ciutat de Barcelona, la taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge augmenta lleugerament en les llars unipersonals (del 38,2% al 41,9%), cosa que no succeeix a la resta de la metròpoli, amb una tendència a la baixa d'aquest indicador. Les llars unipersonals són especialment sensibles a l'augment dels preus, ja que un únic ingrés ha de fer front a totes les despeses. Tradicionalment, les llars unipersonals amb més dificultats econòmiques són aquelles formades per persones d'edat més avançada, especialment dones. Pel que fa a les llars amb nens dependents, tant a Barcelona com a la resta de l'àrea metropolitana, s'hi registren decrements de la sobrecàrrega de despeses de l'habitatge.

Gràfic 27. Taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge (incloses amortitzacions) segons tipus de llar (llars). Àrea metropolitana de Barcelona, 2011 i 2016

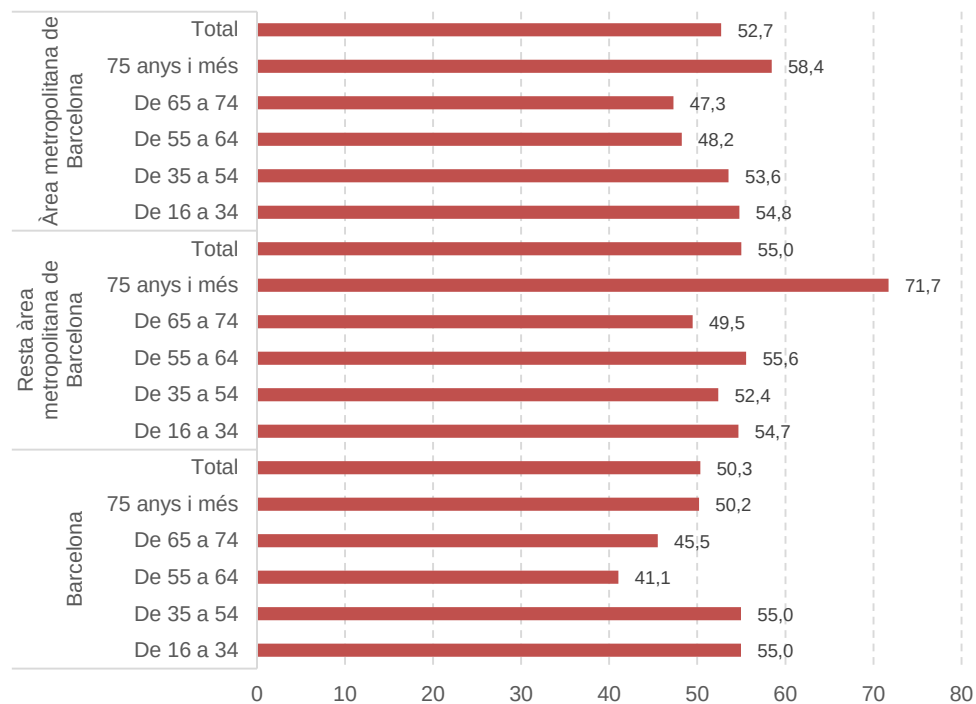

Font: Idescat i IERMB, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2011 i INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

Per altra banda, des de la percepció de la pròpia població, més del 50% dels individus, tant de Barcelona com del conjunt de l'àrea metropolitana, consideren que les despeses de l'habitatge són una càrrega pesada (gràfic 29). Per grups d'edat, els percentatges de sobrecàrrega subjectiva són més elevats en el grup d'entre 16 i 54 anys on, com s'ha vist anteriorment, hi ha també més percentatge de persones en llars amb lloguer o amb habitatges amb pagaments pendents.

De forma coincident amb les anàlisis realitzades anteriorment, la percepció de càrrega pesada és major també entre els que estan en lloguer: així ho declaren el 67,2% de les persones que viuen en lloguer en relació amb el 44,3% que viuen en propietat, ja sigui amb pagaments pendents o amb l'habitatge totalment pagat. També hi ha una major sobrecàrrega subjectiva entre els que viuen en llars unipersonals (57% diuen que és una càrrega pesada) en relació als altres tipus de llars (49,3%).

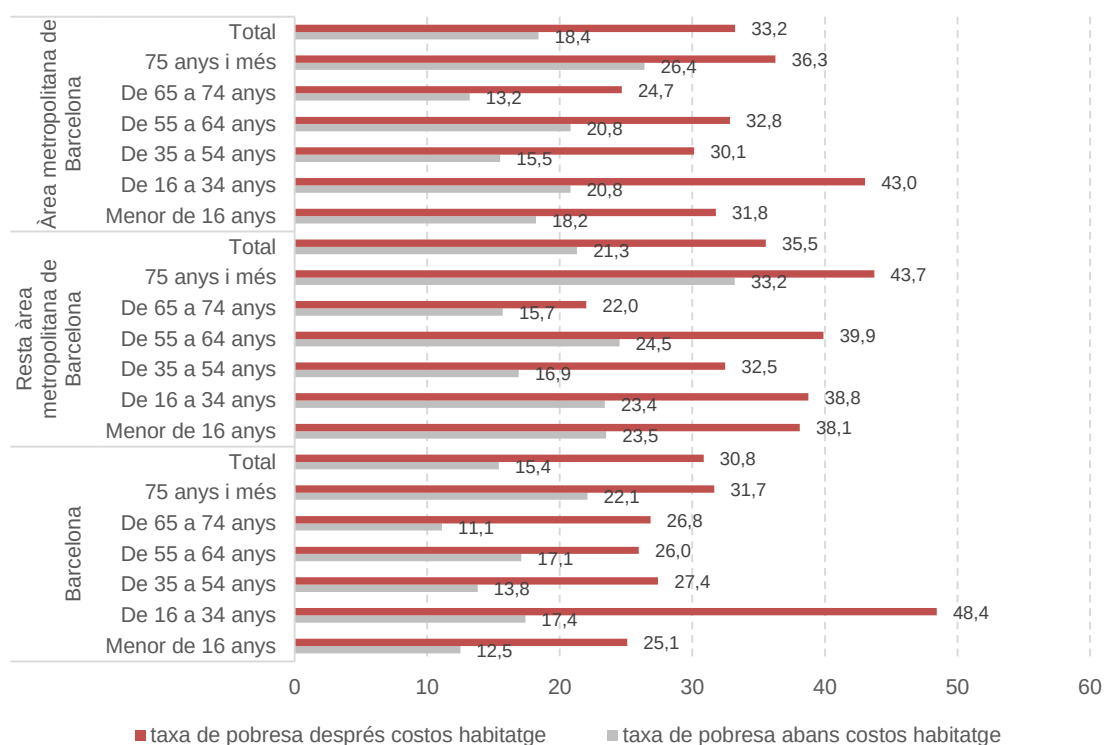
Gràfic 28. Sobrecàrrega subjectiva segons grups d'edat (població de 16 i més anys). Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

Finalment, per tal d'acabar d'aprofundir en l'anàlisi de l'impacte dels costos de l'habitatge en la renda de les famílies s'ha realitzat una simulació sobre la taxa de risc de pobresa, calculant-la abans i després dels costos de l'habitatge. En aquest exercici estadístic, hi ha un augment important de les taxes de pobresa en tots els grups d'edat analitzats, però aquest augment és novament especialment significatiu entre la població jove de Barcelona. Entre la població d'entre 16 a 34 anys la taxa de risc de pobresa passa del 17,4% al 48% una vegada restades les despeses de l'habitatge dels ingressos familiars.

Gràfic 29. Taxa de risc de pobresa (60% de la mediana) abans i després de les despeses d'habitatge (incloses amortitzacions) segons grups d'edat. Barcelona, 2016

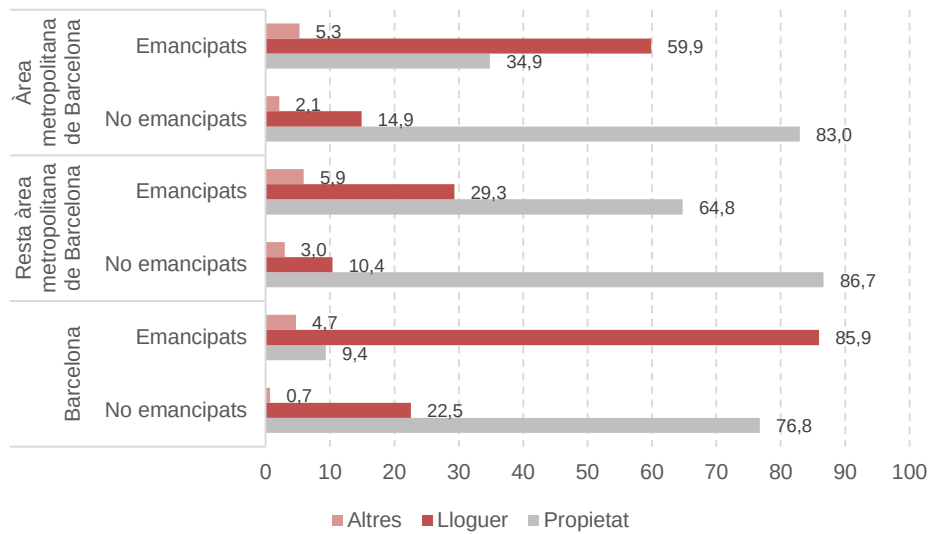

Font: INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

Per tal de conèixer millor la situació d'aquest grup d'edat, s'ha fet una diferenciació entre els joves emancipats³⁰ i els que no ho estan. El 85,9% dels joves emancipats de Barcelona viuen en lloguer, mentre que a la resta de l'àrea metropolitana aquest percentatge no arriba al 30% (gràfic 31). Això és el que clarament explica els elevats valors que es registren per aquest segment de població en la taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge i en la taxa de risc de pobresa després dels costos de l'habitatge a la ciutat de Barcelona entre els joves emancipats. Així, el 57,6% dels joves barcelonins emancipats pateixen sobrecàrrega de despeses de l'habitatge (per un 5% dels joves no emancipats), mentre que a la resta de l'àrea metropolitana els joves emancipats amb aquesta problemàtica tant sols constitueixen el 17,9% dels joves emancipats. Finalment, s'observa que a Barcelona la taxa de risc de pobresa després costos d'habitatge és de 71,4% en el cas dels joves emancipats i de 21,4% entre els que no ho estan. Les diferències no són tan elevades a la resta de l'àrea metropolitana, el que indica el major pes dels costos de l'habitatge en la ciutat central.

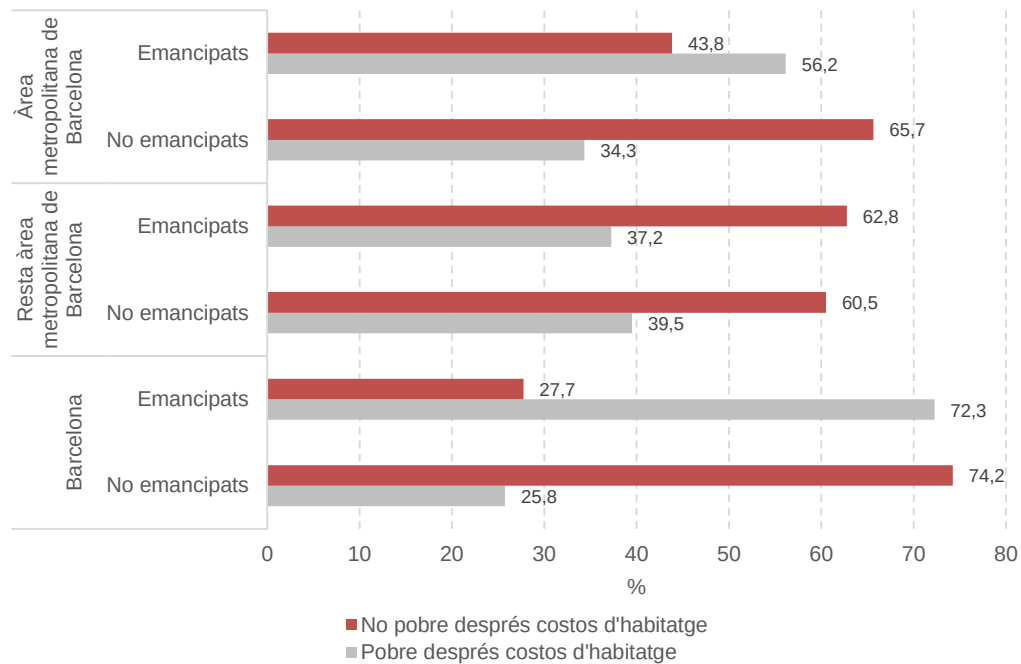
³⁰ L'Enquesta de Condicions de Vida no conté una pregunta directa sobre si la persona s'ha independitzat de la llar familiar d'origen. La variable emancipació s'ha construït a posteriori de la recollida de dades a partir de les variables existents sobre composició de la llar. Així, s'ha considerat que la llar estava "emancipada" quan la persona viu sense els pares i sense parella o bé la persona viu amb la parella a la mateixa llar (hi hagin els pares o no). Per tant, s'ha d'entendre la variable emancipació com a un indicador *proxy* sobre aquesta temàtica: si bé no discrimina absolutament tots els casos on realment hi ha una situació d'emancipació, sí que ho fa en la gran majoria.

Gràfic 30. Situació d'emancipació segons règim de tinença (Població de 16 a 35 anys). Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

Gràfic 31. Situació d'emancipació segons taxa de pobresa després de costos d'habitatge (Població de 16 a 34 anys). Àrea metropolitana de Barcelona, 2016

Font: INE i Idescat, Enquesta de Condicions de Vida, 2016.

CONCLUSIONS

Les anàlisis desenvolupades en el context d'aquest estudi evidencien algunes qüestions de rellevància sobre com està evolucionant la cohesió social a Barcelona en l'escenari post-crisi. Un dels aspectes més importants és que, tant la desigualtat social com la població en risc de pobresa, han tendit a disminuir al municipi de Barcelona durant els darrers anys (2011-2016). La qualitat de la informació disponible, però, no permet determinar amb exactitud la magnitud d'aquest procés de cohesió social, tanmateix el que sí que queda palès és que la intensitat de la reducció de la desigualtat i de la pobresa ha estat més elevada a la capital catalana que al conjunt de Catalunya, on també s'han produït les mateixes tendències, però de manera més moderada. Un dels principals factors explicatius d'aquest fenomen és que la reducció de l'atur ha estat més accelerada a Barcelona que no pas a Catalunya. De fet, el municipi de Barcelona ha demostrat una major resiliència en termes d'ocupació durant tot el cicle recessiu, la qual cosa situa a la ciutat en unes dinàmiques molt diferents respecte a Catalunya pel que fa a la (re)configuració de l'estructura social durant els primers anys de recuperació econòmica. Aquesta diferència es reflecteix clarament també en l'evolució de les pautes de privació material. Mentre que, en general, a Barcelona la població que es veu incapacitada per cobrir necessitats bàsiques ha disminuït significativament i, de manera més moderada, també ho ha fet la població que pateix símptomes d'estrès econòmic, al conjunt de Catalunya, en canvi, només ha disminuït la població que no es pot permetre ingerir proteïnes almenys dos dies a la setmana, mentre que s'ha incrementat lleugerament la població afectada per la resta de privacions materials.

Tanmateix, si s'amplia el focus territorial al conjunt de la metròpoli es pot observar que la millora de la cohesió social a Barcelona respon més aviat a una lògica metropolitana i no tan municipal. A grans trets, s'identifica un procés de "suburbanització de la pobresa", és a dir, un desplaçament de la pobresa de la ciutat central a la primera corona metropolitana. La transformació de la composició social de la població resident a Barcelona, marcada en els darrers anys per una clara "professionalització" (augment de classes mitjanes) es recull clarament en les dades analitzades. Aquest fet constitueix una altra de les "palanques" de canvi que han contribuït en el procés de cohesió social que s'ha produït a la capital catalana i que ha incrementat la desigualtat socioeconòmica entre la població resident a la ciutat central i la que resideix a la primera corona metropolitana. Tanmateix, es tracta d'una qüestió

sobre la que de moment només es tenen d'indicis i, per tant, caldrà continuar fent seguiment i estudiar el fenomen amb més profunditat els propers anys.

Des del punt de vista dels perfils socials i el risc de pobresa, el més destacable és la important reducció que s'ha produït de la pobresa infantil a la ciutat. Aquest aspecte, s'ha tractat amb més detall a un altre informe (Porcel *et al.*, en premsa), però en tot cas, el canvi més significatiu és que els infants han deixat de ser el col·lectiu més vulnerable en termes socio-econòmics de Barcelona, una posició que la torna a ocupar la població de més edat, com ho era abans de la crisi econòmica. Per altra banda, el fort increment dels preus de l'habitatge de lloguer a la ciutat de Barcelona que s'ha produït durant els darrers anys, està afectant particularment a la població jove emancipada, que és precisament el segment de població que pateix actualment un nivell de privació material més elevat a la ciutat. Sens dubte, la qüestió de l'habitatge, per totes les seves implicacions i per les desigualtats que genera, s'erigeix actualment com un dels reptes més importants que ha d'entomar Barcelona en clau de cohesió social i urbana.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Amato, P. R.; Booth, A.; McHale, S. M. i van Hook, J. (2015). *Families in an Era of Increasing Inequality. Diverging destinities*. Londres: Springer.
- Ayala, L. (2014). "Desigualdad y pobreza en España en el largo plazo". *VII Informe sobre exclusión y desarrollo social en España 2014*. Fundación FOESSA, Documento de Trabajo 2.5.
- Colau, A. i Alemany, A. (2012). *Vidas hipotecadas. De la burbuja a inmobiliaria al derecho a la vivienda*. Barcelona: Angle Editorial.
- Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya (CETESC) (2017). *La població de 45 a 64 anys en situació d'atur de llarga durada*. CETESC: Barcelona.
- Davia, M.A. (2014). "Evolución del empleo de bajos salarios en España". *VII Informe sobre exclusión y desarrollo social en España 2014*. Fundación FOESSA, Documento de Trabajo 4.2.
- De la Fuente, M. (2017). "Crisi, pobresa i austeritat amb perspectiva de gènere". *Barcelona Societat*, 21, pp. 10-19.
- Duatis, J.; Bohigas, M. i Cruz, H. (2016). *Impacte del lloguer vacacional en el mercat de lloguer residencial de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Erikson, R. i Goldthorpe, J.H. (1992). *The constant flux: A study of class mobility in industrial societies*. Oxford: Clarendon Press.
- Esping-Andersen, G. (2000). *Fundamentos sociales de las economías postindustriales*. Ariel, Barcelona.
- Esping-Andersen, G. (2016). *Families in the 21st Century*. HKCER Letters. Germany: SNS Förlag.
- Garcia-Bernardos, À. (2017). *El sistema de vivienda español tras la crisis (2007-2016). Cambios y continuidades de un modelo*. Tesis doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Harrison, E. i Rose, D. (2006). *The European Socio-economic Classification (ESEC) User Guide*. Institut for Social and Economic Research. Colchester: University Essex.
- Hook, J. L. (2015). "Incorporating "class" into work-family arrangements: Insights from and for Three Worlds". *Journal of European Social Policy*, 25(1), pp. 14–31.
- Laparra, M. i Pérez, B. (2012). *Crisis y fractura social en Europa. Causas y efectos en España*. Barcelona: La Caixa.
- Navarro-Varas, L, Porcel, S. i Cruz, I. (en premsa). "S'estan revertint la pobresa i la desigualtat amb la sortida de la crisi?" A F. Miguélez (Eds.) *Anuari Societat Catalana 2017*. Barcelona: Societat Catalana de Sociologia, Institut d'Estudis Catalans.

- Porcel, S.; Antón-Alonso, F.; Cruz, I.; Pons, M. i Pruna, M., (en premsa). *Pobresa infantil a Barcelona en l'escenari post-crisi*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Rose, D. i Harrison, E. (Eds.) (2010). *Social class in Europe. An introduction to the European Socio-economic classification*. London: Routledge.
- Sarasa, S., Porcel, S., Navarro-Varas, L. (2013) "L'impacte social de la crisi a l'Àrea Metropolitana de Barcelona i a Catalunya". *Papers: Regió Metropolitana de Barcelona*, 56, pp. 10–88.
- Valls, F. i Belzunegui A. (2017). "L'ocultació de la qüestió del gènere en les estadístiques sobre pobresa". *Barcelona Societat*, 21, pp. 65-80.
- Wachsmuth, D; Chaney, D.; Kerrigan, D.; Shillolo, A. i Basalaev-Binder, R. (2018). *The High Cost of Short-Term Rentals in New York City*. Montreal: UPGO, McHill University.